МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВІАШАГІКХЕТА!

СЕРДАЛО
СВЕТ
арадувл 1923 шера денз

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай областнойн Грозненски городскойн комитетий а Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета а орган
Орган Чечено-Ингушского областного, Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

№ 54 (2679)
Ера 5 июль 1962 шу
Мах 2 кеп.

Производственни управленей, колхозий, совхозий кулгалхой, партийни организацей, берригача коммунистийи комсомольцийи эггар хьалхагІара декхар—юрта боахама болхлой терко къахьегама овсарле лакхъяра тІаерзаелга. Къахьегами рузкъеи кІезигагІа дІа а дохийташ дика продукци дукхагІа хьаелга — из да колхознии совхознии производствана деча доала юкъера керттердар.

(1962 шера 27 июне нов. Н. С. Хрущева даьча къамаьлацара).

Мамогга чІоагІъе производственни колхозно-совхозни управленеш

1962 шера 27-ча июне городе Москве хиннача Российски Федераце Центра районий производственни управленей болхлой совещане новкъоста Н. С. Хрущева даь къамаьл

Хьамсара новкъостий!

Укхаза вІашагІкхийттаб Российски Федераце центра районашкарча производственни колхозхо-совхозни управленей болхлой. Ер шун совещани боккхача лоархІамера лерхІ парте Центральни Комитето. Из хІанад аьлча, юрта боахама деш дола кулгал тоадара даькъе ялат, дулх, шура, кхыйола юртбоахама продукташ алсамъяхара дерригача халкъо лоаттабеча къовсаме шо, производственни управленей болхлой, Іалаьмате боккха лоархІам болаш хила дезарах да из.

Производственни управленеш юрта боахама кулгалдара йола принципиально керда органаш я. Хьалха дІаяхача хана юрта боахама Министерствои цун моттигашкара органаши шоай структурах колхознии совхознии производствана доал дара лаьрхІа яцар. Юкъара хьехамаш, юкъара рекомендацеш телар, кулгалдар декларативни дар, колхозашкеи совхозашкеи производство лакхъяра новкъостал дацар цар.

Юртбоахама кердача органий овлан тІара башхало я дукхьала колхозийи совхозийи производствана доал дара уж хьаяь хилар. Цу тІа а из доал, директивашцеи приказашцеи а ца деш, хІара колхозеи совхозеи юкъарчал доаццаш беча организаторски балхаца де а деза.

Шоана, производственни управленей болхлошта, тІадац производство вІаштІехьъяккхара дешаех каьхаташ яздеш дагІар, заседанеш яра дукха тІехьдалар. Шун декхар да моттигашка, хІара колхозе, совхозе гІулакхаш мишта лел тахка а тохкаш, юртбоахама продукташ алсамъяхара дешаш хаьдда къестаде. Кхоачамбоацарий хьакъехьа акташ а ца уттаеш, цу сахьате моттигашка къестаде къоастаде ха хьаэтта дешаш. Нагахьа санна юххьанца денз организаторски балха оаш нийса никъ лоаце, тІаккха теша мегаргва шун каяргхиларах.

Са къаьстта белгалдаккха безам ба производственни управленей болхлоша ялат, дулх, шура, юрта боахама кхыйола продукташ алсамъяхара, хьатІадоагІача шера керда толамаш дахара дика кІийле хьалъяра де торо мелъяр дукхьала укх шерре а де дезаш хилар.

Советски халкъа, коммунизм хьалъяра беррига болх вІаштІехьбоахача Коммунистически партена сийлахь-доккхий хІамаш карагІдаьннад экономика, Іилма, культура дегІайоалаяра даькъе. Уж карагІдаьннараш ларде а лаьца, XXII съездо тІаийцай парте керда Программа — вай мехка коммунистически общество хьалъяра программа. Из Программа сихагІа кхоачашъяра вай эргабаьккха тоабе беза производства хоадам беш йолча участкашкара воай болх. Наступленена кийчлуча хана эскаро ший мугІараш эргадахарах, ший цхьаццадола доакъоши подразделенеши чІоагІъярах тарра, Программа тІаийцачул тІехьагІа цу сахьате вай цІенхаштта болх бебийзар юртбоахама производство санна йолча, коммунизм хьалъяра ударни фронте.

МАТЕРИАЛЬНИ ХЬАШТДОЛАШ ХИЛАРА ПРИНЦИП—ХЬАЙБАЙ БОАХАМ ЛАКХБАРА БОККХА НИЗ

Ховш махиллара, парте XXII съезд хинначул тІехьагІа чакхъяьхай юрта боахамерча болхлой зональни совещанеш, хиннай ЦК мартовски Пленум. Парте съезд хинначул тІехьагІа цу сахьате эггара хьалха кара хІана ийцар Центральни Комитето тІехьадаха йиш йоаца юрта боахама дешаш къоастаделга? Из дир юрта боахама производство хІанз а промышленность дегІаахара темпаел тІехьаюсаш вайцига хиларах, промышленни производствал кІезигагІа вІаштІехьъяьнна из хиларах. Нагахьа санна гІулакх бокъонца коммунистически хьисапе леладеш хилча, XXII съезда решенеш кхоачашъелга кхетамца вІаштІехьдоаккхаш хилча вай хьалхашкахьа дІаахара новкъарленаш ераш дІадоахаргдолаш, кхы цІаькха а тахка езаш яр юртбоахама производства ерригa звенош.

Вай вІашагІтоха езар уж тайпа совещанеш, нахага ладувгІа, царца дагадовла дезар, дикагІа Іомае езар хьалха латтарий опыт, диста дезар Іилманна дарагІдаьннар фуд, юртбоахама производство сихагІа лакхъяра колхозаштеи совхозаштеи гІулакх де дІаоттаде дезар малагІа да. Зональни совещанеш чакхйоахача хана гучаяьлар юрта боахама йоккхий керда торонаш. Цунца цхьана кхы а дикагІа дайзар, хьайбашкара йоалача продуктай дІаэцара маьхаш лоха хиларо хьайбай боахам санна дола лоархІамера дакъа дегІадоагІилга юхадетташ хилар, из бахьан долаш дулх доаккхилга дукха а дукхагІа йолча колхозашта зе доалаш хилар. Нагахьа санна колхозашкареи совхозашкареи хьайбашкара йоала продукташ дІаэцара маьхаш хьалхагІа хиннараш дитача, цо дІахо йодача хана а цІенхаштта юхадеттаргдар дулх а хьайбашкара йоала кхыйола продукташ а йоахилга. Из дика кхетаде деза.

КІоаргга кхетаде деза, нагахьа санна тахан вай дулхи даьттеи кийчдареи дохкареи маьхаш лакхдаьдале, из тІадерзадаь да хьайбашкара йоала продукташ йоахилга сихха алсамдаккхара. Хеталуш да, из тайпа хІама колхозашкарча ахархошта пайданеи уж продукташ дІаийеча городашкарча наха зе кхеташи да, аьнна. Цхьабакъда, боккъалдар аьлча из иштa дац. ДІаэцара маьхаш лакхдарца паччахьалкхено хьадаьд дулх доаккхилга сихха алсамдаккхара эша хьалаш. Советски наха тІехь-тІехьа дукхагІа эшаш йола кхачан продукташ шортта хилийтара декхар кхоачашдаргахьа лоархІамера гІа хьалхашкахьа баьккхаб цунца. Долче, из динза дарг доацеи лоархІамереи гІулакх дерригача халкъа хьашташта маэшшара да.

Фу яхилга да коммунистически общество хьалъяр яхилга? Из яхилга да, эггара хьалха, эггара вай ханарча лардаш тІа боахам эргабоаккхилга, промышленносте а юрта боахаме а лаккхара къахьегама овсарле Іалашъелга, вахара гІулакхаш а культура а эргайоаккхилга, ерригача обществага а хІара къахьегамхочунга а кхоача материальни беркаташ дебадара хадданза йоакхо еш хулга. Коммунизмо эггара тІехдола морально-политически тоамбар ду сага. Цхьабакъда, оаш кхета мадарра, алхха цу цхьанне тоам бац.. Тахан а, кхоана, ломма а саго морально-политически факторех кхоачамбергба, тІаккха цо ала тарлургда—морально-политически тоамбара тІаккхетаре дика дар-кх дулх, шура, даьтта, кхыйола продукташ шортта хулга. Из нийса а да, обществе хьадеш дола материальни беркаташ алсам ца даьхача хала хургда гІулакх хьалхашкахьа тетта.

Юртбоахама производство, эггара хьалха хьайбай боахам, дІахо а сихха дегІабоалабара динза даргдоацар фу дар? Хьайбай боахама материальни база чІоагІъяра даькъе цІенхаштта новкъостал де дезар колхозаштеи совхозаштеи. Производства из лоархІамера дакъа дегІадоаладарца юрта боахама болхлой материально хьаштдолаш хургболаш, лакхде дезар дулха дІаэцара маьхаш. Кийчдара маьхаш къаьнардараш дитар хьайбашкара йоала продукташ алсамъялар дегІадоаладара эша хьалаш хьа ца дар хургдар. Аз гІожа аларах бехк ма баккхалаш, нагахьа санна цо дукхагІа дулх ме доаккх боахама — колхозаи совхозаи — дукхагІа зе хулаш хилча, дулх дукхагІа даккха гІерттал эгІаваь мала хургва. Дулх алсамдаккхара юрта боахамера къахьегамхо тІахьеха мишта йиш я, нагахьа санна Іа из тІахьехам бечо бІаргаш а теІадеш уйла еш хилча: гІулакх довзаш бол-теш ераш, е шоашта а шоаш фу дувц а ца ховш, даьсса хабар долтеш акхар дувцар. Дулх алсамдаккхарца материальни хьаштдолаш нах хилара принцип йохаеш дар хьалхара маьхаш. Цул а совнагІа, цар юхаметтаоттадацар уж продукташ хьаяхарга шийга дІададахар а. ХІаьта нагахьа санна дулх даккхарга шийга дІадахар цунах хьалучо меттаоттадеш ца хилча, цунах, вешта аьлча, хена овла хоадабар хул, кхыча хІаманца нийсдаь аьлча, гаьнаш яц тІаккха тедараш, овлаш да, хІаьта хи, бокъа а бале, Іобож.

Дулха маьхий хьакъехьарча деша маІан ишта да. Из вай, коммунисташа, кхетаде а деза, массанега дика дІадовзийта а деза. Бешахочо санна, вай лораде деза воай производства овлаш — экономика лард. Долче, хьаде деза хьайбашкара йоала продукташ сихха алсамъяхара эшаш дола хьалаш. Духхьала из бахьан долаш лакхде дийзар дулхи даьттеи дІаэцара а дохкара а маьхаш.

Сенах хьахулаш ба юртбоахама продуктай мах? Из хьахул хьадоаккхача хана колхозеи совхозеи цунах дІадахачунах, вешта аьлча шийга дІадодачунах, цунна тІаккхет организационнии торговии расходаш, производство шеръярга йолха белггалара накопленеш. ХьалхагІа а дийццача тайпара, дулх хьадаккхарга колхозийи совхозийи шоай дІадодаш хиннар меттаоттадацар долаш хиннача дІаэцара маьхаша, хІаьта цун производство шеръяра эша накопленеш-м цар мукха а Іалашъяцар. Дулха дІаэцара маьхаш лакхде дезаш дар, из ишта да а дир. Цхьабакъда, нагахьа санна дІаэцара маьхаш лакх а даь, дулха дохкара маьхаш лакх а ца деш дитача, из духьал доагІаш хургдар экономически законашта, цунах доккха зе даргдар гІулакха. Нагахьа санна дІаэцара маьхаш лакх а даь дохкара маьхаш лакх а ца деш дитача, цхьаволча колхоза председатела ишта хьисап де дагадохаргдар: фуд сона пайданагІа — колхозе дулх доаккхаш валлар да е паччахьалкхен тика тІа а ваха, дарегІарча маьхах цигара дулх хьа а ийца, цу гІулакхах пайда а боаккхаш из безагІарча маьхах паччахьалкхенга дохкар да? Цу тайпарча гІулакхо алсамдоаккхаргдарий дулх доаккхилга? Доаккхаргдацар, цо гІо дергдар спекуляцена, дулх доаккхилга чухнахьа даккхара.

Хиллане а хиланза даргдоацаш хІама да дІаэцареи дохкареи маьхашта юкъе нийса соотношени хулга, вешта аьлча дулх алсамдоаккхилга хьалха теттаргдола экономически гІулакх хулга. Цу тайпара хьалэттар вайцига хьайбай боахам дегІабоалабара даькъе, цудухьа дир парте дІаэцареи дохкареи маьхаш лакхдар санна дола цІенхашттара гІулакх. Цул совнагІа, укх тІехьарча шерашка кийчдеш дола дулх шозза дукхагІа хиннадоллашехьа а дохка дулх а дацар вайцига-м кхоачамболлаш. Дожийтанза дола маша даьтта а дац вай тикашка кхоачамболлаш, хІара сага сих лоархІаш хІанз укх сахьате вай из Америка ВІашагІкхийттача Штаташка доаккхачул дукхагІа доаккхашехьа а. Ераш я маша даьтта даккхара хьакъехьара цхьайола цифраш. 1961-ча шера СССР-е 894 эзар тонн даьтта даьккхад. (1953-ча шера даьккхар 497 эзар тонн дар). США даьккхар 1961-ча шера 685 эзар тонн дар. ХІара сага сих лоархІаш СССР-е 4,1 килограмм даьтта даьккхад, хІаьта США — 3,7 килограмм.

Америка санна болча бІаьхийча капиталистически мехка маьхий политика бахьан долаш даьтта дІа ца додаш дус. ХІаьта вай хІара сага сих лоархІаш США-л дукхагІа даьтта доаккх, хІаьта а из вайцига тоъаш дац, хІана аьлча беррига бахархой а из даа торо йолаш ба.

Укх тайпарча уйланна а шун теркам тІаоза лов сона: ийдархошта пайдана долий-теш маьхаш лакхдар? Иштта хаттар оттадича цхьаццаволча сагага оалалургда: фу бакъдайта гІертал сога? Дулха дохкара маьхаш лакх а даь, цу тІа а из сона пайдана да ма йоахий акхар-м! Нагахьа санна цу гІулакха маІан кІоаргга дайзача, из пайдана да, из гІулакх даьд дерригача халкъа хьашташ бахьанце. Нагахьа санна дулха маьхаш хьалха хиннараш дитадаларе дулх доаккхилга алсамдаргдацар вайцига. Долче, наха эшилга сов ме доал алсамъяргъяр рынкана, дулхаца спекуляци яра йола кІийле, хІана аьлча ийдархочо ший хьашташ кІезиг-дукха Іалашдергдар паччахьалкхен торговлега гІолла, хІаьта дукхагІча даькъе безагІарча маьхах рынкера ийданза варгвацар из дулх. Цунах зе даргдар паччахьалкхенна а, доккха зе даргдар городашкарча ийдархошта а. Ийдархой ахча спекулянтий кисашка ухаргдар, хІаьта дулх доаккхилга алсамдаргдацар. Со тийша ва колхозашкеи совхозашкеи хьайбашара йоала продукташ алсамъялга дегІадоаладара хІанз вай никъ хьабийла хиларах.

Вайна ховш да, кхыметтел цхьаццаболча коммунисташта а тІехь ишта хетилга: парте XXII съезде вай тІаийцай коммунизм хьалъяра программа, хІаьта цул тІехьагІа дулха мах тІатехаб. ТІаккха мичахьа долх вай — хьалхашкахьа долх е тІехьашкахьа долх? Ишта хет тІехьашкахьа юхахьежачоа, хІаьта хьалхашкахьа хьежачоа дика бІаргагу вай хьалхашкахьа долхилга! **(ЧІоаггІа тІоараш тох).**

Граждански тІом дІабаьнначул тІехьагІа, белогвардейцаш эша а беш, цІенбенна беха боахам вайга кхаьчача хана Владимир Ильич Ленина хьалхадаьккхар НЭП оалаш хинна керда экономически политика йолаелга. Фуй из НЭП яхар? Мехка экономика сихагІа юхаметтаоттаяр духьа цхьан юккъа капиталистически элементаш мукъайитар дар из. Цу хана В. И. Ленина кхыметтел Малхбузехьен капиталисташта концессеш телга законаца могийташ дар.

Ши шу хьалха аз тІаийца хилар цхьа американец — Хаммер. Советски Іаьдал эттача хьалхарча шерашка къоаламаш деш концесси хиннай цун Москве, хІанз из Саккои Ванцеттеи цІерах йола фабрика я, цу хана Хаммера фабрика оалар цунах. Цу американцо вай мехках книжка яздаьд. Цо цу тІа яздаьд, ше тІа а ийца концесси эца яхаш вар шийга В. И. Ленин, яхаш. Уйла ергья аз аьннад Хаммера. ТІаккха В. И. Ленин волча юха а вена цо аьннад, къоаламаш дергдолаш концесси эца лаьрхІад ше, аьнна. Цецваьнна цунна бІара а хьежа, В. И. Ленина аьннад: хІана эц Іа духхьала къоаламаш дара концесси, аьнна.

— Господин Ленин, — аьннад Хаммера, — беррига нах дийша хилийтара декхар шоашта хьалхашка ма оттадьдий оаш, хІаьта шуга къоаламаш долаш дац! Уж къоаламаш хьадеш хургва-кх хІаьта со! **(Залера нах хьов).**

Аз из американец тІаийцача хана цо дийхар ше цу фабрике вохийтилга а цунга хьожийтилга а. Фабрикана раьза хилар из, хІаьта цхьабола къаьна болхлой из дагавоагІаш а нийсбелар цига, цар йоахар — ер-м вай къаьна хозяйн ма вий! **(Зале белалу).**

Шоана гучча тайпара, кхыметтел концессеш телилга а мегийтад В. И. Ленина. Къоаношта дагадоагІа, арендах лаьтта ийде а Советски Іаьдало мукъалуш хиннилга. Цхьа этап-м кхыметтел батракаш чулоаттабелга мегийташ а яр. Кулакашта чулатташ батракаш бар. НЭП йолаьяьча юкъагІа цхьабола парте членаш шекбаьлар: фуд ер, йоахар цар, цІий а Іоухийташ къовсам лоаттабаьб капиталисташта духьал, хІаьта хІанз воаш уж тІахьехаш да. Мичахьа долх вай: хьалхашкахьа долх е тІехьашкахьа долх?! ХІанз массанена а гу вай баьччо В. И. Ленина мохк а парти а мичахьа йигай! **(ЧІоаггІа тІоараш тох).** Парте нийса кхетадир Ленина яьхар, Ленина тІехьаяхар из. **(ТІоараш тох).** В. И. Ленина инициативах вай паччахьалкхено чакхдаьккхача гІулакхах дика беркат даьлар, вай мехка социализм котъяккхара гІо дир цо.

ТІехьашка довлар хиннадолий-теш керда экономически политика? ХІанз массанена а дика гуш да социализма капитализмана еш йола наступлени из хинна хилар! Гой мишта хоадам беш дола хІамаш деш хиннад В. И. Ленина социализм бахьанце къовсам лоаттаберий эскар керда наступлени яра эргадаьккха кийчдеча хана. Политика кийчъяра гІулакха иштта деналца а кхетамца а тІадахара В. И. Ленингара хьехам эцаш хила деза вай. **(ТІоараш тох).**

Юрта боахам лакхбелга ерригача парте, дерригача халкъа гІулакх хилар белгалдаьккха парте XXII съезд хинначул тІехьагІа Центральни Комитето чакхдаханза даргдоацаш лаьрхІар колхознии совхознии производство дегІайоалаяра тІехьатетта йиш йоаца дукха гІулакхаш. ХІаьта из динза даргдоацаш а дар. Айя дулх алсамдоаккхилга мишта дувца йиш я, нагахьа санна совхоза директора, колхоза председатела шоаш дукхагІа дулх ме доаккх дукхагІа зе шоашта хургдолга ховш хилча?! ХІаьта зе дарах вай саг хоаставац, е хоаста а вергвац, царна критика ю. Юрта боахамера болхлой вай тІахьех дулх дукхагІа даккхара, хІаьта уж из дукхагІа даккхарца хьаштдолаш бац! Уж баргалаш дІаяххалца йолча хана вайга йиш яцар хьайбай боахам дегІабоалабара воаш никъ цІенбаьб аьнна хета. Юрта боахам айбара даькъе парте XXII съездо хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара дикагІа дола хьалаш хьадергдолаш, уж баргалаш дІаяха езаш хинна ха къаьгга ер хет сона. **(ТІоараш тох).**

Цу гІулакха тІадерзадаь да юртбоахама производствана доал делга эргадаьккха тоадар а.

ПРОИЗВОДСТВЕННИ УПРАВЛЕНЕШИ РАЙОННИ ОРГАНИЗАЦЕШИ

Юрта боахама производствана деш дола доал эргадаккхар духьа селлара чІоагІа къовсам хІана лоаттабу парте Центральни Комитето? ГІулакх миштад аьлча, кулгалдара къаьнара организационни формаш хІанз юрта боахам дегІабара хьаштаща тарлуш яцар, из айбара новкъостал ца дарал совгІа, юртбоахама продукташ дукхагІа яхара новкъарле йора цар. ХьалхагІа а хІанз а юртбоахама производствана доал дара юкъе цхьадолча даькъа хІанз а йиса йолаш я территориальни принцип, территориальни лард. ХІаьта юрта боахаме доал дара вай ларде йилла езар производственни принцип я. Колхознии совхознии производствана доал де лаьрхІа йола аппарат вІашагІа ца еллача яргьяц.

Хьаэцал оаш район. Юрта боахама подразделени я из? Яц. Район — из я къаьсттача цхьан территоре административни центр. Цудухьа хІара районе а, центре санна хІана яц аьнна, ерригa доал ду органаш я. КПСС Центральни Комитета Хьалхара секретарь ва, хьалхара секретарь ва парте райкоме а, кхыбола секретараш ба Центральни Комитете, райкоме а ба кхыбола секретараш. Юрта боахама министр ва вай, дукха ха яц районе а земельни отдела заведующи хинна, унахцІено лораяра министр ва центре, районашка а ба унахцІено лораяра бола шоай министраш — райздрава заведующеш. **(Залера нах хьов).** Автомобильни транспортеи тІо-наькъийи министерство я республике, хІаьта райисполкоме а я иззамо наькъий гІулакха йола отдел. Лоацца аьлча, доал дара ларде йиллар административно-территориальни принцип я. Фу я районе йоацар? Цига бац юртбоахама производствана хьалхара жоп лургдола нах, яц гІулакхах кхета а кхеташ колхозаштеи совхозаштеи доал дергдола, колхознии совхознии производства сагоагІа дола дешаш къоастадергдола сийлехьа орган.

Укхаза къамаьл даьча цхьанне йоахар, райкомо совещани гулъю 400 саг тІа а хьийхе, хІаьта колхозийи совхозийи кулгалхошта луш бар массазарчул башха кхы хьехам а бац. ХІаьта райкоме совещани хинначул тІехьагІа совещани янза Іац райисполком а. Нагахьа санна райкомо 400 саг гулваь хиннавале, тІаккха райисполкома тоам бац уж кІезигагІа гулбар, цо 450 саг гулву. **(Залера нах хьов).** Райкома секретара доклад ю юрта боахама декхарий хьакъехьа, иззамо доклад юха а ю райисполкома председатела. Районни организацеша резолюцеш тІаэц, балха тІа указани, лостам тел. ХІаьта уж указанеш кхоачашъер малав, гІулакх вІаштІехьдаккха могаргдар малагІа ва? Цу тайпара орган яцар вай. Цудухьа хул укх тайпара а. Цхьа ха яьннача гІолла, юха а совещанеш гулйора, цхьаннена на вид оттайора, шоллагІчунна выговор йора, цу тайпара гІулакх дикагІа лела мег аьнна а хеташ. Цхьабакъда, ха дІайодар, хІаьта гІулакх лоадама эргадалацар. Юха а гулйора совещани е заседани, цхьабакъда, хІанз-м, вай оалаш ма дарра, тоІІаяь строгач лургья сага, указанеш кхоачаш ца яр бахьан долаш. **(Залера нах хьов).**

Нийса кхетаделаш аз яхар. Беррига районни болхлой во могабе дага волаш дац аз дувцар. Дукха хІама карагІдаьннад парте райкомаштеи райисполкомаштеи вай парте сийлахь-йоккха планаш чакхъяхара. Цхьабакъда, кердача, хувцаденнача хьалашка доал дара йола къаьнара организационни формаши методаши хІанз лакхденнача декхараща тарлуш яц.

ДІахо мегаргдий къаьнарча методаща юрта боахама кулгалде? Мегаргдац!

ВІаши нийсъяр духьа хьаэцаргья вай промышленни производство. Укхазара гІулакх кхы тайпа да. Заводе ва директор, керттера инженер, цига я цу заводерча болхлоех латташ а царца цхьана производства хьашташца яхаш а йола партийни организаци. Областе, е республике, е Союзе хьалхле лелаеча организацешкара кхаьчача указанешка хьежжа производства планаш уттаеш, предприятей балха лостам телаш йола халкъа боахама совет. Шоана ма гарра производственни ларда тІара кулгалдеш я промышленни производство. Цхьанне а бокъо яц производственни процесс вІашагІйолла, цун технологи телхае. Из толхаяьчоа бехк бу.

Цунна вІалла тара а дац юртбоахама производствана доал дара гІулакх. Юрта боахам наькъа йисте ягІача гороха хьисапе ба: юххе гІолла тІехволачо дІакхайде хьайоаккх. ХІама ца ховчо а шийх специалист лоархІ юрта боахаме. Коартол юачоа хет шийна из кхее а ховь аьнна. **(Залера нах хьов. ТІоараш тох).**

Цу тайпара хІама нийслургдац шоана, масала, автомобильни заводе. Автомобильни производствaца вувзавенна воацача городе вахача сагага, заводе а ваха, автомобилаш е ховргдарий хьона, аьле, хаттал оаш. Цу саго шоана жоп лургда: из болх сона ха а хац, е булург а бац, аьнна.

ХІаьта, нагахьа санна юрта боахама хьакъехьа къамаьл тоссаделча дуккхачар аргда: бовз тхона юрта боахам, даь-даси даь наначи огороде болх беш бІаргабайнаб тхона, тхоаш а хиннад тхо огороде, хІанз а доахк коартолаш дІаювш. **(Залера нах хьов).** Гой шоана, коартолаш дІаювш ше вар яхаш, юрта боахам бовзарг шийх лоархІаш а колхозаштеи совхозаштеи указанеш яла кийча волаш а ва из.

Массане а кхетаде деза юрта боахама доал делга чоалхане гІулакх хилар. КІоаргга бовза безаш а опыт хила езаш а ба из. Промышленни производства технологи санна чоалхане я юртбоахама производства технологи а. Цудухьа юрта боахама деш дола доал а хила деза лаккха квалифицированни, оперативни, пайда хьабоалаш.

ХІаьта из дуларгдац, нагахьа санна юрта боахама доал дара ларде производственни принцип ца юлле.

Цудухьа аьннад парте Центральни Комитето кердача юртбоахама органех производственни управленеш, царна беннаб шоай технологаш-агрономаш, инженераш, зоотехникаш. Инспектор-организатор — из ва производственни управлене технолог. Доал деш йола уж органаш эггара дукхагІа квалификаци йолаш болча специалистаща чІоагІъянза яргьяц.

ЧІоагІа хоза хеташ ладийгІар вай Владимирски областа Ковровски производственни управлене инспектора-организатора нов. Рычагова даьча къамаьлага. Бо-

(ДІахододар 2-ча оагІо тІа).

НОВКЪОСТА Н. С. ХРУЩЕВА КЪАМАЬЛ

(ДIахододар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

къонца дола гIулакхаш дика дийцар цо ЗIамига саг, агроном-экономист венав шура яккхара гIулакх во латтача колхозе, гIулакх дайзачул тIехьагIа, цунна хайнад колхоз тIехьа хIана юс. Къахьегам во вIаштIехьбаьккха хиннаб ферме. Инспектора новкъостал даьд обезличка дIаяккхара, совнагIа мах телара система оттаяй. дикагIа болча болхлошта гIойле хургйола гIулакхаш вIаштIехьдаьхад правленеца цхьана. ТIаккха дикагIа доладеннад фермера гIулакхаш. Цу тайпара хаьдда болх эш хIара инспектор-организаторагара.

ХIанз мукъа ба сона, лакхехьеи лохехьеи малагIаш ба, производственни управленешта доал де дезар малав, колхознии совхознии производствана хьалхара производственни управленеша дала деза жоп малагIа да, яхаш производственни управленей болхлоштеи районни организацей кулгалхоштеи юкъе къувсаш латта дешаш дувца.

Производственни управленеша малагIа моттиг лаца еза, районни организацей лоархIам малагIа ба яха къамаьл, — из принципиальни дош да. Вай цхьаболча болхлоша ший тайпара, бокъонца хаьдда боаца никъ лаьцаб цу принципиальни деша. Цар корта техар производственни управленена, иштта корта а тохаш жоп делар райкома а. Цхьабакъда, цу тайпара корта беттаро гIулакх бокъонца къоастадац. ХIаьта из гIулакх бокъонца миштад ца хар бахьан долаш, дуккхача болхлой цIенхаштта корта хьайзаб.

Мукъа ба сона Житковичски территориальни управлене гIолла Гомельски обкома парторг волча нов. Адамовича парте Центральни Комитетага дайта письмо Iодеша. Ер да, масала, цо яздер:

«ХIанз колхозаштеи совхозаштеи доал деш йолча структурах балха тIара параллелизм а производственни управленей балха юкъе гIертилга а дIадаккха хала да. Парте районни комитеташи райисполкомаши цар юрта боахама деш долча доалах яха а колхозашкеи совхозашкеи латтача гIулакхашта хьалхара жоп дала ца дезаш уж йита а йиш яц. Цудухьа райкомашеи райисполкомашеи, производственни управленешта нийсса хьалхагIа санна къестаду юртбоахама производствера дешаш, хIаьта цкъаза кхыметтел «алхха боахамеи кагийи дешаш» оалаш дараш а (масала: райкома секретара нов. Рябцова цхьан болхлочоа тIадиллар чархашта тIадетта аьшкаш а москаш а хьаяр вIаштIехьдоаккхилга, хIаьта шоллагIчоа — оасар дохадеш дола говращца текхаду нух а кхы хIамаш а лохилга).

Бакъда, къайладахьа дагIац, балха юкъера кегари параллелизми цкъаза кIезиг ца баларал совгIа, дукхагIа хулаш хилар. Масала, Житковичски района Ленина цIерахча колхозе производственни управленерча специалисташа — агрономо, инженеро, инструктора, кхыча болхлоша массехк ди даьккхар ца тоъаш дола фу тIадара, техникана ремонт яра дешаш къестадеш, колхоза коммунисташи активи юкъе а йолаш, йоккха колхоза правлене заседани йир.

Кхо-диъ ди мара ха юкъе ца йолаш цу колхозага ладувгIаш яр райкома бюро, дувцар «БIаьстан юхье хIамаш дIаера дош а долаш». Райкома бюро соцам управлене специалисташ юкъебоацаш баь а «бIаьстан юхье хIамаш дIаювча бу болх чIоагIбе декхарийла болба», «...колхозхошта юкъера болх чIоагIбе декхарийла болба яхараш а иштта кхыдараш а» санна дола тIагIоллара дешаш дувцаш а бар. Цул тIехьагIа цхьа ди даьннача гIолла иззамо долча деша райсовета исполкоме тIайийхар цхьа колхоз.

Сона хетачох, — язду нов. Адамовича, — райкомашеи райисполкомашеи колхозийи совхозийи балха хьакъехьара тайптайпара дешаш дувца деза шоай заседанешка, цхьабакъда хIанз, управленешка специалисташ болча хана, уж дешаш дикка кIоаргагIа а кхеташагIа а дувца деза, массаза а уж дешаш кийчдеча хана дакъа лоацаш управлене специалисташ а болаш.

Кхы а нийсагIа хургда, нагахьа санна эшаш дола юртбоахама производства дешаш управлене районни партийнии советскии органашка дувца увттадойя. ТIаккха уж дикагIа къоаста а дергда, царех де дезар а дергда.

Цу тайппара нийса хургдар моллагIа колхозийи совхозийи балхах долча дешай хьакъехьа управлене начальникага е специалисташка парте райкома пленумашка е районни Советий сессешка докладаш яйтача».

Теркал ца деш дита йиш йоацаш ши дош да нов. Адамовича письмо тIа дувцар.

Цкъа-дале, нов. Адамовича яхачох, парте райкомашеи райисполкомашеи, производственни управленей болхлошта нийсса, хьалхагIа а санна колхозий председателийи совхозий директорийи совещанеш ю боахама дешаш дувцаш, производственни управлене къоастаде деза дешаш дувца гIерт уж.

Фуд цунах хур? ХьалхагIа производственни управлене ладувгI колхоза председатела докладага, хIаьта цул тIехьагIа цу деша кхайке вуг из парте райкомеи райисполкомеи.

Доал ду керда органаш парте вIашагIъехкай производство вIаштIехьъяккхара дешаш колхозаши совхозаши йолча моттигашка царга къестадайтар духьа, хIаьта цхьайола райкомаш цу органех бюрократически надстройка е гIерт. Из да кулгалдара принципаш телхаелга, юрта боахама деш дола доал эргадаккхара дешашта парте яь решенеш ца кхетаелга.

ГIулакха цхьаькха оагIув а я нов. Адамовича письмо тIа. Цо йоах, управленей начальникий докладашка ладувгIа деза райкомий пленумашкеи райисполкомий сессешкеи. Цу тIа а цо йоах, кхыметтел управленей болхлоша райкома бюрои райисполкома заседанеи ювцийта райкомаштеи райисполкомаштеи кийчъе еза юрта боахамах йола материалаш.

Из тайпа уйла овлангара денз харцахьа я. Юрта боахама деш дола доал эргадаккха ше йолалуча хана парте Центральни Комитето белгалдаьхадар, производственни управлени, цаI е массехк район чулоацаш из яр-яцар аьнна, районни организацей орган ца хилар.

Нагахьа санна нов. Адамовича язбеш бола никъ лаьцача, вай производственни управленеш дIайоахаргьяр, царех хьалха хинна райисполкомий земельни отделаш, районни организацешта гIо деш йола канцеляри ергьяр. Доккха зе дергдар тIаккха юрта боахама. Кхетадеш да из тайпа никъ парте Центральни Комитете хьаллоацаргбоацилга.

Къоастаде вай производственни управленештеи районни организацештеи юкъерча гIулакхех дола дош.

Вай я производственни управлени а парторг а, я райисполкоми парте райкоми. Нийса бий производственни управленей начальникаш кхайкаш тIа а бехаш, царга шоай балха хьакъехьа отчет хьая яхаш бола районни кулгалхой.

Уж нийса бац, цар гIулакхаш духьала да производственни управленеш тIа-тIа дукхагIа чIоагIъе а юрта боахама доал дарах бола цар бехктокхам лакхбе а аьнна парте лаьцача наькъа.

Тешшаме дIаала деза, дIааьнна а ца Iеш, чакхъяккха еза колхозно-совхозни производствана кулгалдеш йола керттереи цаI мара йоацеи орган производственни управлени хилара хьакъехьа парте Центральни Комитето яь решени. Районе цхьаннена а кара яц производственни управлени, цхьаннена а отчет лац цо, лакхехьа латтача органашта — областной, краевой, республикански партийнии советскии органашта мара. Производственни управленей балха юкъе гIерта гIулакх дац е парте райкомий а, е райисполкомий а. Из даим дагакхаба деза.

Нагахьа санна вай, новкъостий, юрта боахама доал дара двоевласте хьисапе хIама хулийте, нагахьа санна производствана кулгалделга управленешта а районни организацешта а дIа тIа дулле юртбоахама производствана бехктокхаме болаш нах хургбац. Райкомашкеи райисполкомашкеи, шоана ховчча беса, я мичай юрта боахама доалду органаш. Производственни управлене я цу гIулакха лакха квалификаци йола аппарат — управлене начальник, обкома, крайкома е ЦК парторг, шийца специалистий группа а йолаш керттера агроном, шийца инженераш а болаш керттера инженер, зоотехник, планироване специалисташ, инспектораш-организатораш, комсорг. Хьанна кара ба уж болхлой? Производственни управленена. Хьанна отчет телаш ба уж? Производственни управленешта, районни организацешта ца а телаш. Малав колхозий, совхозий партийни организацешта производствана кулгалдара хьакъехьа лостам тела безар? Производственни управленешкарча шоай парторгашка гIолла союзни республикай компартей ЦК, парте крайкомаш, обкомаш. Из, новкъостий, чIоагIIа ховш хила деза. Из ца хилча боахама лерттIа кулгалде йиш яц. Кулгалделга лерттIа вIаштIехь ца даьккхача вIаштIехьбаргбац болх а. (ТIоараш тох).

Производственни управленей болхлой — управлене начальник, парторг, комсорг, инспектораш-организатораш, кхыбараш — уж колхозийи совхозийи производствана доалде дезаш йола керттера кадраш я, юртбоахама продукташ йоахилга лакхдара шоай лоархIам дIахьокха а беза цар.

ХIанз, новкъостий райкомий секретараш, совещанешка гIолла колхозийи совхозийи производствана доалделга дIадаьннад. Из этап, цунах ишта ала мегаргдале, дIаьяннай. Алхха совещанешка гIолла кулгалде гIертилга — бехктокхам дIабоаккхилга да.

ХIанз вайцига вIашагIъехкай производственни управленеш. Производственни управленешка инспектораш-организатораш ба, царна дIатIа чIоагIъьый цхьа хоадамболлаш йола колхозаши совхозаши. Инспектораш - организатораш бехктокхаме ба производства гIулакха.

Кхетаде доагIаш да, производства гIулакха эггара хьалха бехктокхаме бараш совхозий директоаш, колхозий председателаши правленеши хилар, хIаьта производственни управленена хьалхашка, цул совгIа, бехктокхаме ва инспектор-организатор а.

Цудухьа, цIаькха а ях аз, хIанз кулгалде деза, цхьайолча хана пайдана доаца хабар мара кхы хIама ца хулача совещанешка гIолла а ца деш. Колхозашка, совхозашка аха беза директораца, агрономаца, колхоза правленеца цхьана къоастаде деза производствера гIулакхаш, хIанзарча хано дIадехарашка хьежжа вIаштIехьъяккха еза производство. Сона дагалаттар, производство дегIаяр, продукцега шийга дIабода мах лахбар, продукци дикагIа хилийтар, хьега къа кIезигдар да.

Юртбоахама производства дешаех дола юкъара къамаьлаш — даьсса гIулакх да. Практике из гу укх тайпара: совещане хул, ладувгI, бакъда цига дийцар кхоачашде а кхоачаш ца деш Iе а йиш я. ХIанзалца юрта боахаме хиннаяц вай кердадар производствана юкъе мишта хьу хьожаш йола аппарат.

Цу тайпара бехктокхаме ца лархIар дIадаккха безам ба парте Центральни Комитета, хIаьта цудухьа хIара колхоза, совхоза болх хьабеха йиш хургйолаш юрта боахама доалдара дикагIа тоаяь организационни структура хьаяьй.

Парте райкомий секретараша ала тарлу: нагахьа санна райкомо производства гIулакхаш къоастадеча дакъа лоацаш ца хилча, фуд цо дергдар? Из хаттар законах доагIаш а нийса а да. (Залера нах хьов).

Гучох, хоадам боллаш ала деза: районаш, хIанз уж йолча тайпара, из цхьан хIамангара кхычунга доалача ханара явлени я. (Залера нах хьов. ДIаьхдаь тIоараш тох).

КПСС Центральни Комитето юрта боахама доал дара керда структура оттаеча хана, тхона гуш дар районни административни делене дош дукха гаьна йоацача хана къоастаданза даргдоацаш хилар. Бакъда цу хана хоадамболлаш из гIулакх къоастаде йиш яцар. ХIамаш дIае йолалуш латтар, вIашагIъехкаяцар производственни управленеш. Цу хана парте райкомаши райисполкомаши толхаяр, эггара лоархIамегIа йолча хана гIулакха юкъе кегар белга хургдар.

Хила доагIаш хиннача тайпара, производственни управленеша, парте райкомаша, райисполкомаша дика вIаштIехьдаьккхар хIамаш дIаера гIулакх. ХIанз ялат чуэца а юртбоахама продукташ кийчъе а доладеннад вай, цул тIехьагIа хьатIаоттаргья гурахьа ялат дIадув ха. Дика вIаштIехьдаьха чакхдаха деза уж лоархIам бола юртбоахама балхаш.

Миштай дIахо йодача ханара перспектива?

Тхо дагадаьннад цу деша хьакъехьа КПСС ЦК Президиуме, хIанз укх тайпара решени е ха хьакхаьчай аьнна вывод а яьй: парте райкомий хьалхара секретараш из секретарь волча района колхозаштеи совхозаштеи производственни управленешкарча обкома, крайкома е ЦК парторгий заместитель цунах вича бакъахьа хила мегаш. ТIаккха парте райкомаш шоай хьалхарча секретарашка гIолла йоагIIаш йола шоай моттигаш хьа а лаьца дIаоттаргья. (ДIаьхдаь тIоараш тох). ТIаккха къувсаргдац — хьанна мала кара ва яхаш. (Залера нах хьов).

Парторгал дикагIа гIулакх довзаш а, дикагIа кийчбаь а бола райкомий секретараш парторгалла чIоагIбе а тIехьадац, хIаьта парторг, нагахьа санна из мелагIа вале, заместитель ве а. Лоацца аьлча, деррига а вай персонально хьанца гIулакх ду хьажарга а из е вож болхло кийчвенна хиларга а хьежжа хургда. Бакъда никъ къаьгга ховш ба — производственни управленеш чIоагIъянза, партийни лоархIам лакхбанза баргбац, дагадоагIаш хила деза, парторг колхозийи совхозийи партийни организацей болх тIехьатетта йиш йоаца производства дешаш кхоачашдара тIабербабеш хила везилга.

ДIахо йодача хана пайданегIа хургда административни районаш производственни управленей боарамга кхоачаш вIашагIтохара наькъ тIа даьлча.

ХIана де деза из гIулакх ишта? Революци хилалехьарча Россе, ховш мадарра, административни делени хиннай юртах, волостах, уездах, губернех латташ. Iаьдала малагIа органаш хиннай цу хана юрта, хIаьта царна чубоагIараш малаш хиннаб? Староста, налогаш, хIамаш хьайоахар. ТIаккха волость хиннай. Волосте хиннаб старшина, писарь, кхыбараш. Цар гIулакхаш довзац сона, хIана аьлча цкъа мара хиннавац со волосте, юртара дIаваха, паспорт даккхийта ваха.

Революци хинначул тIехьагIа цхьан юкъах вай а лелайир из административни делени. Юртарча Iаьдала орган хилар юрта Совет, хIаьта волосте — волостной Совет. Цул тIехьагIа юкъейоалайир районий система.

ХIанзара район волостал йоккхагIа я. ХIаьта межрайонни производственни управлене чуйоагIа, хетаргахьа хьалха хинна уезд миссел йола территори. Территорега диллача хьалха хинна Дмитриевски уезд мишта нийслуш я хIанзарча производственни управленеца хьажар духьа аз йийхаяр Курски областерча Дмитриевски районах йола справка. Революци ялалехьа Калиновка яха юрт Ольховски волоста чуйоагIаш яр — из юрта 12 верст гаьна уллар. ХIанз Калиновка, центр цунна йиъ километр мара гаьна ца уллача Хамутовски района чуйоагIаш я. Ольховках ца а хулаш хIана хиннай районни центр Хамутовках? Хиннай Хамутовке помещика усадьба а цига дика цIенош а дагIандаь. Цудухьа район а чIоагIъеннай Хамутовке.

Революци яьнначул тIехьагIа со цига вахача, сона алхха помещика усадьба мара бIаргайовнзар цига, вожаш дерригаш дохадаьдар. Цига геттара дика говрий отараш, жа чудоахкаду кхийш дар, усадьбана гонахьа тIох яь карт яр. Деррига а дохадаьдар цхьаккха техника а йоацаш. (Бела а къежаш залера нах хьов).

ХIанз район — из хетаргахьа къаьнарча организационни структурах йола кхоъ йиъ волост миссел я. Цу хана Дмитриевски уезд яр. Цун дар 318 эзар гектар лаьтта. ХIанз, хьалха хиннача уезда территори чуйоагIача производственни управлене 447 эзар гектар лаьтта да.

ХьалхагIа аьннача тайпара, революци хинначул тIехьагIа къаьнара административни делени юхейиса хиннай вайцига. Цул тIехьагIа дукха йоккхий йоаца районаш хьаяьй. Цу хана нийса дар из. Юртара кадраш мела яр. Бувзама средстваш яцар, кхыметтел телефон а. ДукхагIча даькъе гIаши говращцеи лелар дIа-юха. ДагадоагIа сона, цу хана Донбассе Морьински райкома секретарь вар со. Тха ерригa транспорт цхьа говр яр. Телефон цхьайолча юртсоветашка мара яцар. Автомашинаш-м тхона дагайоха езаш а яцар, хIаьта нагахьа санна из дагаехача, буржуазех юхебисараш ба уж аргдар. (Залера нах хьов). Шерч, говр — уж яр цу хана транспорта средстваш, бувзама средстваш. Цудухьа йоккхача района гIулакх де хала дар. Цу хьалашка районаш вIашагIтохара наькъ тIа довла йиш яцар. Цул тIехьагIа вай вIашагIъехкар колхозаш, бакъда колхозаш зIамига, екъаенна яр.

Цкъа дувца дезаш нийсденнад са, ерригаш ялх йоккха саг мара йоацаш йола Московски областера колхоз сайна йовзаш хилар, бакъда йоккха цIи-м яр цун — «Интервенташта дола жоп», яхаш. (Залера нах хьов).

Украине болх баьчул тIехьагIа со Москве юхавенача хана Московски областе массехк эзар кагий колхозаш яр.

Залера хоз. Ялх эзар колхоз.

Н. С. Хрущев. Цу колхозашка оахаш дола лаьтташ цхьа миллиони 250 эзари гектар дар. Юкъера лаьрхIача хIара колхоза кхоачар цу хана 196 гектар оахами, 39 бежан доахани, 14 етти, 23 хьакхеи, 38 устагIи.

Цул тIехьагIа шоана ма хой колхозаш вай вIашагIтехалга, кадращца а техникаца а уж цIенхаштта чIоагIъьялга. ТIаккха мехка цIаькха а кхы а лакхагIча технически база ларда тIа йоккхагIа яьй уж. Уж вIашагIтехачул тIехьагIа цхьайолча областашка — Кубане, Стравропольe, Ростовски областе — районаш яр цхьацца-шишша колхозаш йолаш. Гуш деций цу хьалашка кагий районаш йолча административни делене лоархIам дIабоалаш хилар. Цу тайпарча районе цхьан производственни единице цхьанне даьр ворхIне диаь ца Iеш, цхьанне даьр ши бIаьнне дуаш а нах хила тарлора. (Залера нах хьов). Бокъонца гуш да хIанз йолаш йола районаш шоай гIулакх даь яьнна хилар. Нагахьа санна бувзама хIанзарча ханара боарам хьайийцача районаш вIашагIтоха мегаргйолча кхаьчад гIулакх. Телефон, телеграф, хетаргахьа, хIанз хIара районе я, хIаьта телефон-м хIаьта а я. Радиосвязь я. Телефонаш, сона хетаргахьа, дукхагIйолча юрта Советашка я.

Залера хоз. Массанахьа я.

Н. С. Хрущев. Районни организацешка массехк автомашин я.

Залера хоз. КIезига я.

Н. С. Хрущев. Оаш ях кIезига я, хIаьта дулх дукха телий шун районаша? (Залера нах хьов).

Наькъаш хьалха хиннарел дикагIа да хIанз. Дуккхача оагIорахьа автобусаш лел, дуккха мотоциклаш я. Районашта юкъе лела авиационни транспорт дегIайоагIа. Лоацца аьлча хIанз хьалха хинначунца цхьаккха тайпара а нийсдала йиш йолаш дац бувзама гIулакх. Цудухьа йоккхагIа районаш е бокъонца йола торонаш хьахиннай вай. Производственни управленеш, гучох, областа, края, республика кердача административни делене лард хинна дIаоттаргья. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Нагахьа санна овланга хьежача, хIаьта овла — из производство, — производствана доал дара хьакъехьа районах хIанз хьакъоастаяй колхозаши совхозаши, тIаккха фу юс районе? Больницаш, почта, наькъий отдел, кхыяраш. Больницаш вайцига райздрава чуйоагIаш ма йий, гучох, хьадага лаьцача учреждененa. Сенна эш райздрав, больнице дика керттера лор хила веза — из я райздрав. (ТIоараш тох). Райздраво дац цамогаш бараштa дарба, из ду лоро. ПайданагIа хургда райздрава массехк болхлочоа меттел кхы тIа а массехк лор хуле. (ТIоараш тох). Пайдана гIулакх дий зIамигача районе наькъий отдел хилар? Сона хетаргахьа, дикагIа хургда, нагахьа санна вIашагIтехача районе дика наькъий управлени хьайойя, тIаккха вIашагIкхетаргья техника, цунах дикагIа пайда эца торонаш хургья. ЛоархIам беш хила деза хIанзара наькъаш дехкилга — из къаьнарча хана санна наькъаш дехкар доацилга, цу хана староста сотскица ара а ваьле корах хIама тохар: хIей, арадовла наькъаш тоаде; хIаьта шийна корах хIама техачо шортта кертах мIара а хьокхаш, уйла йора: наькъаш тоаде араваьл со, е ца воалаш Iа со аьле. (Залера нах хьов).

ХIанз колхоза председатела, колхоза правленена, совхоза директора хов, нагахьа санна никъ тоа ца бойя шоай машинаш дикача наькъашка гIолла леларел массехказа шортагIа леларгйолга; уж декхарийла ба наькъаш тоаде а дехка а. Нагахьа санна никъ тоа ца бойя кулгалхо тоаве веза, хIана аьлча цо болх во бендаь. (Залера нах хьов).

Цудухьа доал дара деррига дешаш районе къестаде деза кхыча тайпара. Из ишта хила дезаш а да.

Экономика ена Iийнаяц дегIа. ДегIабенаб наьха социалистически сакхетам а. Вай йолаш да хIанз тIадала денна социалистически зIыргаш а доацаш, бокъонца чIоагIъенна социалистически отношенеш. Колхозашкеи совхозашкеи цу шерашка дегIаяьхкай дуккха квалифицированни кадраш. Цу хьалашка бокхха болх бе йиш йолаш да вай, нагахьа санна хIанз вай юрташка йолаш йолча ерригача средстваехи торонехи нийса пайда эце.

Доллача хIамо хьахьокх хIанз вай йоккхагIча административни районага довла йиш йолаш хилар. Цхьаболча новкъосташа ала тарлу: из фуд, тIакIал тIа яккхар мара бе-башхало йоацаш хьалха хинна хачи, хьалха хинна район а из схема а йоккхагIа хилар мара хIама хувца ца луш я-кх из? А, из ишта дац.

ЦК-а Президиуме тхо дага даьннад, республикай, краяй, областий болхлошца, парте райкомий секретарашца дага а даргда, областий, краяй, республикай керда административни делени хьаеча хана, гучох, цу хьакъехьа тийнна нийса предложенеш хьа а эцаш дикагIдолча тайпара из гIулакх къоаста а дергда. ЙоккхагIа яь районаш хьаергья, гучох, бокъонга диллача производственни управленей масштабах. Гучох, цхьацца нахьа коррективаш е езаргья. Цхьабакъда, административни делени моллагIча тайпара хуле а юрта боахама доал дара производственни принцип йолчча бесса йита еза. (ТIоараш тох).

Производственни управлени, нагахьа санна промышленностаца цун аналоги йича, ший тайпара халкъа боахама Совет — цхьа хоадамболлаш долча боахамий группашта йола совнархоз — хила еза. Производственни управленешта вай хьаийца схема йоха ца еш йита еза. Производственни управленеш мамогга чIоагIъе еза. ХIанз митингашка гIолла, радиога гIолла юрта боахама доал делга дIадаьннад, митингашка гIолла промышленни производствана доал де йиш ца хиларах тарра.

Цу тайпара я колхозаштеи совхозаштеи хьалхле лелаяра производственни управленей лоархIамеи цар моттигеи хьакъехьара цхьайола уйлаш.

КХЕТАМЦА ДЕ ДОАЛ, КIОАРГАГIА IОМАЕ ПРОИЗВОДСТВА ЭКОНОМИКА

Новкъостий! Юртбоахама производства управлене керда органаш вIашагIйохкаш парте декхар оттаду кхетам дукхагIа болаш доал де, производства экономика кIоаргагIа Iомае, хIара колхозеи совхозеи кхоачамех бизза пайда эца.

Духхьала дIаала деза, кхыметтел хьалха латтача боахамашка а къахьегама овсарле лакхъяра, хьаеча продукце единицага дIадодар кIезигдара боагIача тайпара тIагIорттабаь къовсам лоаттабеш ца хилар. Укхаза хила мег Иван Андреевич Буянов — Московски областа Ульяновски района Владимир Ильича цIерахча колхоза председатель.

Залера хоз. Из тахан вац, цамогаш ва.

Н. С. Хрущев. ЧIоагIа халахет сона из, сихагIа верзалва из.

Цу колхозах ала безам ба са. Из дика лоархIаш я, хIаьта, цун председатела нов. Буянова дуккхаза совгIаташ а тийннад.

Залера хоз. Социалистически Къахьегама шозза Турпал ва из.

Н. С. Хрущев. Шозза турпал — чIоагIа доккха совгIат да! ХIаьта а цу колхозе кхоачамех пайда эцара хьакъехьара гIулакхаш лерттIа ца лелаш моттигаш я.

ДIаэцара маьхаш лакхде решенеш яьчул тIехьагIа нов. Буянова правительство хьаллоацаш статья язйир. Цох аз тамаш яц, кхыча колхозий кулгалхоша санна нов. Буянова а массаза а могаду дIаэцара маьхаш лакхдар. (Залера нах хьов). Ший статья тIа нов. Буянова язду шура йоаккхилга колхоза зене да яхаш. Шозза йийшар аз из статья, теша магацар из санна йолча колхозе шура йоаккхилга зене да аьлча. КПСС МК секретарага нов. Абрамовга дехар дир аз, шурий боахам цига вIашагIболлара хьакъехьа сайна справка ялар. Гучадаьлар шура йоаккхилга цу колхозе зене долга бакъхилар. ХIаьта а хаттар отт — хIанад зене?

Цхьадола бакъдараш ераш да. Колхозера деррига а доахан йиъ шурий-товарни ферме дIанийсдаьд. Деттача Iула гIулакх ду 65 саго, цу даькъе: 21 — доярка, 16 — скотник, 11 фуражир, 7 — Iу, 4 фермай заведующи, 3 шурий учетчик, 3 — хаьхо ва.

Доярказ а ба, шурий учетчикаш а ба. Дояркай е фермай заведующей шурий учет шоаш лелае йиш яц? Колхозе 21 доярка я, царца цхьана доаханна, юххе гIолла подсоскаш санна 3 учетчик а лел, шоаш цхьаккха хIама производит а ца деш, духхьал учет еш. Фуд из? Из наха хьега къа зехьа доадар да. Цунца духхьала дер-дайнараш бебабу вай, цар де-м хIама мичад, хIаьта уж-м де хIама ца хиларах маларга бала а ма мегий.

Юкъера лаьрхIача хIара доярка 22 етт лелабойя, шурий боахаме болх беча цхьан колхозхочоа 7 етт мара кхачац. Владимир Ильича цIерахча колхозе цхьан доярка 22 етт бетте, «елочка» тайпара установка йолча дуккха кхыча боахамашка доярка 100 а кхыметтел 150 а етт бетт, хIаьта карусельни установка йолча 200 а кхы совгIа а етт бетт.

Дукха къахьегам дIалоацача процессашта механизаци яра боарам лоха хиларои фермашка болх бу нах дукха хиларои продукцега дIадодар дукхагIа хулийт.

Колхоза доакъарий лард цхьан шереи дуккхача шерашкеи дIаювча баьцех латт. 1961-ча шера дIадувча лаьттай 40 процент дIалоацар цар, гектара тIара дуккхача шерашка дIаювча баьций 32 центнери цхьан шера дIаювча баьций 26 центнери йол а йоалаш. Цу ханна дIайийна шекара свекла 20 гектар мара яцар, хIаьта цун хьувкъам 261 центнер бар.

ДIадахача шера гектара тIара 249 центнер силоса хьажкIаш яьхар колхозо.

ХIаьта укх шера гектара тIара планах 300 центнер яха лерхI. Уж ерригача Московски областе юкъера лаьрхIача яьхарел дукхагIа йолга бакъда, хIаьта а хьалха латтача колхоза кхоачам болаш яц.

Мичара хургда дарегIа доакъар, мишта хургья дарегIа шура?

Iалашдаьча доакъарий дукхал — из, бух соцщача кхаьчача, дулхеи шурийи дукхал я. Хьаэца Московски область. Укхаза хьажкIий хьувкъам гектара тIара 70 центнерагара 700 центнерага кхоач. Цу тайпара хьувкъама эргало хилар, тайп-тайпара лаьтташ, климатически хьалаш хилар а доацаш, наха хьажкIашта кхетамца дика гIулакх дар да. Бакъда, 70 — 100 центнер хьажкIаш а йоацаш хьажкIий гIадамаш силоса доахача боахамашкеи 500 — 700 центнер хьажкIаш а йоахкаш гIадамаш доахача боахамашкеи цунга хьежжа дулхеи шурийи маьхаш а тайп-тайпара хургхилар. Цу тайпара, къахьегам вIашагIболлара дIайийнача хIамашта гIулакх дика дара, доакъар Iалашдара дешаш — из хьайбаш леладара корта ба, хIаьта хьайбай фу-м аз дувца а дувцац. Академика Т. Д. Лысенкос болх беча «Горки Ленинские» яхача боахамгара хьокхам эцаш шурий хьоанал лакхъяра беррига низ тIабахийта беза вай. Цига шурий хьоанал 5,2 процентага кхоач.

ХIара колхоза гIулакхаш малагIча хьале да хьажа веза, боахама хIара даькъага — ялат, доакъар даккхарга, хьайбаш кхабарга, — доллача хIаманга дика хьажа веза, болх вIашагIа мишта беллаб, сов нах мича ба, сов къа мича хьег, из дIадоаккхаргдолаш, духхьала производства хьашташта эшараш мара нах бутаргбоацаш. Инспектораш-организатораша, производственни управленей берригача болхлоша къаьстта уйла тIаяхийта еза эггара хьалха доахан а долаш хIара бIаь гектар лаьттана лаьрхIа дукхагIа хьайбаш хилийтара.

Ер тайпа масалаш да вай. Цхьан боахаме шурий литра мах 5 кепиг ба, хIаьта шоллагIча — 20 кепиг. Хьалаш цхьатарра хилча а хул из. Эргало, духхьала кулгалдарца, болх вIашагIболлара боарамца, къахьегам вIашагIболларца мара яц.

ДагадоагIий шоана, новкъостий, ший хана, промышленность дегIаяра дешаш къоастадеча хана, Тейлора системах лаьца дукха хабараш дийца. Вай Iомайора из система. Сона дагадоагIачох Тейлора иштта уйла йора: масала, лаьтта оахкар хьайийцача, ха деза, сменах эггара дукхагIа къахьегама овсарле лакхъяра цунна малагIа бел яла еза. Эггара йоккхагIа йола бел цунна елча, лаьтта оахкар сихагIа кIаьд а лийя цун къахьегама овсарле лохлу. Эггара зIамагIа яр елча хIаьта а къахьегама овсарле лоха хургья. Тейлора системо яхачох эггара чIоагIагIа къахьегама овсарле лакхъяра йоккха а зIамига а йоацаш юккъера бел яла езар лаьтта оахкачоа.

Е хьаэцаргба вай слесара болх. Мишта Iоюлларгья инструмент, ков мича булларгба, гон мича юлларгья, слесара балха эша оста, кхыйола оатхалаш мича йохкаргья, цун кулг совгIа дIай-хьайи кхувдаде дезаргдоацаш, — из бокхха лоархIам болаш дош да. Доллача хIаман уйла е еза.

(ДIахододар 3-ча оагIо тIа).

НОВКЪОСТА Н. С. ХРУЩЕВА КЪАМАЬЛ

(ДIахододар. Долалур 1-чеи 2-чеи оагIош тIа).

Хьаэцалаш текстильщицаш — ткачиха е прядильщица. Цар къахьегама процесс вIашагIйоллара а доллача хIаман уйла е еза. Технологи харцахьа вIаштIехьъяьккхаяле къахьегама овсарле лоха хургья. Промышленносте санна юртбоахама производстве а боккха лоархIам болаш да уж дешаш.

Ший хана, вай Iилмахоша колхозашта могадир доахан зIанарашца дIадехкар. Къахьегама овсарленца гIулакх долаш дац из? Мел ха еза зIанарца етт дIабехкеи юха хьабастеи? Е цхьаькха хIама а дар дагалаьца: шура менначул тIехьагIа Iасилга бордаш гатаца цIенделга. Из могадаьр ше-м 30 шу даьнначул тIехьагIа мара Iомавенна хургвац ший бордаш цIенде, укхаза Iасилга бордаш цIендар могаду. **(Залера нах хьов).**

Из деррига а сов хьегаш къа да, хIаьта юххера а продукцега дIадодар лакх а ду цу гIулакхаша. Цхьан саго де йиш яр дукхкхача моттигашка кхаьнне ду вайцига. ЛерттIа къахьегам вIашагIболла декхарийла я производственни управленеш.

КПСС ЦК Пленуме йийцар Калиновски яхача юртара колхоз. Бежана дулх даккхар пайдане да колхозе, устагIан дулхо а пайда лу, шура — пайдане я. Гой шоана малагIа эргало я: Калиновке хьайбаш леладаро пайда лу, хIаьта дукхкхача кхыча боахамашка — зе ду.

Сона хетачох, воча гIулакхий овла болх во вIашагIболларах боал. Хала хете а Калиновка санна колхозаш Хомутовски районе кIезига я. ХIаьта райком а райисполком а ма йий цига, цхьабакъда, хьагучох района кулгалхой Iемабац, производствана дух тIа бовла. Ший хана аз райкома могадаьдар Калиновка опыт Iомаяр, из балха юкъеяхьар. Цхьабакъда, цкъаза опыт юкъехьолга хул вай совещанешка даьсса хабар дийцача. ХIаьта укхаза, хабар а ца дувцаш, ферме ваха цун балха опыт бокъонца Iома а яь из кхыча фермай, боахамий балха юкъехьолга вIаштIехьдаккха деза.

Дулх эггара дарегIа доаккхача боахама балхаш бокъонца тахкарца производственни управлене кулгалхошта ха деза сенах вIашагIкхетт дулхага дIадодар, малагIча доакъарашца мишта хьайбаш кхоаб, мел къахьегам а кхыдар а царга дIадода. Хьалха латтача боахама балха юкъе мел дола дика дар кхыча колхозийи совхозийи боахамашта юкъедахьа деза. Из производственни управленеша де дезар а цар декхар а да.

Хьаэцаргда вай, масала, оалхазараш леладар санна дола боахама дакъа. Йоккхий оалхазарий фабрикаш яхка еза вай. Уж тайпа фабрикаш хIанзехьа а йолаш я вай, цхьабакъда, уж кIезига я. Вай оалхазараш леладераша нонагIа йолча хана хьоккам ийбу оалхазараш леладеча американцашкара. Из де дезаш да. Цхьабакъда, воай опытах а дикагIа пайда эца беза. Американски оалхазараш леладераш вайцига а баьхка вай фабрикашка хьежача, лакха мах бир опыта. Йоккхийча оалхазарий фабрикашкара ше дола балхаш механизации автоматизации яь да. Иштта хила а деза уж.

КПСС ЦК-си правительстваси хьалъянза яргIйоацаш лаьрхIад дукхха оалхазараш леладу фабрикаш. Потребителашта гаргаоза еза уж. БIаьш километраш фуашн оалхазарий дулхи дIакхухьачул пайданегIа да оалхазараш леладу фабрикаш йолча царна эша доакъар тIакхухьилга.

Шурех продукташ яхара болх тоабанза барг ца хиларах дувца безам ба са. Шурий, даьтта доаха, нахча йоаха заводаш совнархозий я. Цхьабакъда, дукхкхача районашка, къаьстта целине, хиланза яргIйоаца кIийле яц. Дукха шура талх. ЦIена шура паччахьалкхенна дIа ца телача совхозаштеи колхозаштеи бокъо яла еза, духхьала, шоаш шурех даьтта доахаргдолаш. ТIаккха цхьаннахьа а дIа а ца хьош фермашта юххе даьтта доахаргда шурех. Шурех яьннача отходех боахаме пайда эцаргба. Шура хьайиеш йола кагий пункташ хьагучох, уж ухкача территоре тIарча колхозашка е совхозашка дIаелча пайданегIа хургда.

Шурий пункташкеи заводашкеи болх беш тешаме нах хилара теркам тIабахийта беза. Ховш да кхыча балха тIа баьга дердайнараш шоаш шурий заводашка балха бахийтар дехаш хилар. **(Залера нах белалу).** Цига цхьан-шин шера болх бича цIеному ду, бакъда шоашта доагIача алапех-м дац. Гучох, шурий заводе болх бечоа даьтта чудол. Цу балха тIа порядок оттае еза.

Новкъостий! Производственни управленеш чIоагIъеча хана, цар кулгалхой теркам тIаберзабе беза вай канцелярскии бюрократически методашца болх барца хоадамболлаш къовсам лоаттабара. Халахете а балхаца бюрократически гIулакхаш долаш моттигаш кердача управленей органашка а нийслу.

Районашта юкъерча цхьан управлене харцахьара балхаш дувцаш письмо денад парте Центральни Комитете. Горьковски областерча Городецки производственни управлене кулгалхоша — парторгеи начальника заместителеи парте Чкаловски райкома цIерах зIы яхьийтай ер чулоацам а болаш: «Шекара свеклай кхашка кховра лоацаденнад, дIайийна хIамаш оасаро хьалъюкъаш латт, дIайийнараш сагалаша цIенъяь хIалакьяь моттигаш я. Iалаьмате чехка вIаштIехьдаккха дIайийнача хIамашта гIулакх делга, геттара хIалак хиннача моттигашка свекла юхаювлга вIашагIдолла. Бросалов, Погодин». Из, оалаш долчча тайпара, дизза хьоа тIакIалтIа балар да, новкъостий. **(Залера нах белалу).**

Управлене кулгалхошта ховш деций юртбоахама балха ерригa средстваш колхозашкеи совхозашкеи хилар. Малав цу сагалашца къовсам лоаттабе декхарийла вар? Колхозашкеи совхозашкеи болх бу нах ба. Лораши хьехархойи ара а баьха кхашка сагалий лувца оттабе йиш мичай. **(Залера нах белалу).** Цхьабакъда, райкомага директивни телеграмма яхьийтараш санна болча кулгалхошта шоашта сагалий тIахийцача во хургдацар! **(Залера нах белалу).**

Шоашта хьалхашка латта декхараш а бехктокхамера гIулакхаш а цар нийса кхетадергдолаш новкъостал де деза цу наха. ВIалла а мегаргдолаш дац управлене кулгалхоша цу тайпара харцахьа шоай декхараш кхетадар. Наха шоай декхараш нийса кхетаданза даргдац, хIаьта цар из кхета ца дойя, тIаккха уж болхлой хувца беза.

Укхаза совещане ва парте Горьковски обкома секретарь нов. Ефремов. Цунга хатта безам ба са цу управлене кулгалхошта цу тайпара гIулакх дича нийса хургдий!

А. Н. Ефремов. Нийса хургда!

Н. С. Хрущев. Обкома секретарь дика новкъост ва, хIаьта а хьажалаш областе цхьадола гIулакхаш мишта лел.

Е цхьаькха масал доаладергда аз. Производстваи заготовкайи Хабаровски краевой управлене цхьан бетта 300 приказ, указани, инструкци яхьийтай производства управленешка. Цу тайпара кулгалдарах беркат даргдац. Каьхато къоастадац хIанз гIулакх, каьхато цкъаза дукхха новкъарленаш ю балха. Цу дерригача 300 директивана моттигашкара жопаш язде болалой, тIаккха болх бе а ха хургьяц, агрономашкара, зоотехникашкара, специалисташкара санна пайда эцалургбац, царех писараш хургба. ХIана оттабергба цу хьалашка специалисташ? Цар дийшад, царна бе тIабиллар боккха болх ба, тIаккха мукъабитал уж шоашта карагIдоалар хьахьокха. Писараш во хила а производственникаш дика хила а тарлургда царех. Писар хилар цхьа гIулакх да, хIаьта болх дика вIаштIехьбаккхар шоллагIа гIулакх да, царна юкъе йоккха эргалонаш я. Бакъда, язде а ха деза, хIаьта а дика язде ховр аьнна юртбоахама болх бокъонца вIаштIехьбаккха ховргдац. Уж тайп-тайпара нах ба.

Цудухьа кхетадеш да, производственни управленешка болх бе производство дика йовзаш, из бокъонца вIаштIехьъяккха ховргдолаш бола нах вай бахийта безилга.

Производственни управленешка опыт йола специалисташ, дика организатораш ухийтилга правила а хинна дIаэттад. Цхьабакъда кадраш хоржача юкъе харцахьара гIулакхаш а нийслу.

Ер да цох цхьа бакъдар. Саратовски областерча Вольски управлене, парте райкомо мога а вав, инспектор-организаторалла хьожаваьвар нов. Железнов. Цун юртбоахаме болх бе кийчо а опыт а яц, хIаьта управлене болх бе ше раьза а вац. Нов. Железнова ше яздаьча письмо тIа йоах: «шуга дIахайта безам ба са, сай специальность финансист хилар, юрта боахамца гIулакхаш леладаьд аз Сельхозбанке болх беча хана ахчанца. Агрономеи зоотехникаи гIулакхаш сона довзаш а дац, цудухьа боахамий кулгалхошта эша новкъостал доаггIача бесса де сона ховрг а дац».

Кадраш цу тайпара хьежае мегаргьяц, новкъостий. Цу тайпарча сагагара пайда баргбац. Из коммунист а, хьагучох, тешаме болхло а ва, цхьабакъда шийна тIадилла гIулакх цунна довзац. Из санна вола саг дIахьожавича, цунга болх булургбац, оаш цох дер-дайнар аргда.

ТIаккха из нийса дац, цунга дика болх булургба шийна йовзача, езача участке. Йовзаш йолча басне тIа нийса йоах: гIулакх телха хургда пирогаш е сапожники иккаш е пирожники волалой. Хьадувла, болхлой харжара болх а нийса чакхбаьхк вай.

Кхы цхьаькха а масала. Марийски республика цхьан производственни управлене инспектор-организаторалла хьожаваьв нов. Иванов. Цхьаккха гIулакх долаш вац из юртбоахамца, цIаккха а болх баьбац цо цига. Производственни управлене вигав из ДОСААФ районни комитетера. **(Залера нах белалу).** МалагIа инспектор-организатор хургва цох юртбоахама балха? Цо хьежорга топаш еттилга дика вIаштIехьдаккха мег. **(Залера нах хьов).** Цу дерригача гIулакхашка юхахьажа деза, новкъостий. цIенхаштта бе беза из болх. Хьагучох, ший оагIонгахьара ЦК-а тахка а техка цIаькха а юхахьажа еза производственни управленешка болхлой харжарга. Кадраш харжара болх цIена ца бечоа, из бакъахьарча тайпара бергболаш новкъостал де деза.

Цхьаькха письмо а да сога Украинерча Ужгородера. Цу тIа нийса оттаду дош: Закарпатски областа производственни управленеш дукхагIа йолча хана городашка хIаний. Бакъдараш а доаладу, цар йоах областной центре — Ужгороде цхьа производственни управлени я. Письмо тIа белгалдоаккх производственни управленеш городашка а ца йохкаш районни центрашка, совхозашка е колхозашка яхкара мел эша хьал областе хилар. МалагIа производство я асфальта тIара яр? Шоаш сихагIа дIагIо производствана гаргагIа хургдолча, ца долхе, оалаш долчча тайпара, фата а тохаш дугаргда шо. **((Залера нах хьов).**

кха дIайийна культураш чуэцачара вай балха овсарле дикка лакхлургья. Оаш дика кхета ма дой из фу яхилга да. Цо вайна торо лургьяр дIайийна культураш чуэцара балхаш дукхха сихагIа йистедаха, ялат ца дойта. Цхьабакъда вайцига хIанз а юкъъюкъе чIоагIа сабаре ду деш мел дар, кепа йоазон тIа арайоаккх опыта хьакъехьара дика статья, доклад ю Iилманна карагIдаьннарий хьакъехьа, цхьабакъда уж производствана юкъеозилга бокъонца карaэцац.

Укхаза дага ца ехача ялац укх тайпара кIоанолг: борз арахьа говра тIакхаьчай. Аьннад цо: «Аз юаргья хьо». Говро юхааьннад: «Со-м духьала яц, цхьабакъда лазар доаллаш-м я хьона со. Ховш хилала, Iа со йиача согара лазар дIа-м даргда хьога». Берзо хаьттад: «Из сенца бакъде йиш я хьога?» Говро жоп деннад: «Ветеринарни лоро енна справка я сога». Берзо хаьттад: «Мичай из хIаьта?» «ХьатIехьашка яла, аз дIахьокхаргья хьога». Борз тIехьашка яьннай. Борз тIакIалтIа эккхийташ, ши мIарга техаб говро, хIаьта ше ед да дIаяхай. Хьал а гIетта аьннад берзо: «Ма йоккха Iовдал я-кх со а, сайна каьхат-мотт ховш а ца хилча, хIаьта а вета а справка Iоеша могарг а ца хилча сенна йодар со говра тIехьашка». **(Залера нах белалу).**

Массане а дика кхетадеш да берза тара хила мегаргвоацилга.

Вай берригa болхлой каьхат-мотт ховш боллашехьа а уж геттара дукха Iа опытах яздаьраш ца дешаш. Цудухьа, новкъостий, духхьала дIакхувдаш кулгаш хьа а лувцаш, кердача хьисапе де дезар малагIа да а из мишта де деза а Iомаде деза наха. ДикагIа йола опыти Iилманна карагIдаьннараши юкъеозарца материальни хьашт хург долаш бе беза нах. Из юкъеозарах моллагIа енна а преми яла еза. Яланза яргьяц! ТIаккха гIулакх сихагIа леларгда.

Цхьан киножурнала тIа хьахьекхар ротационни целашца Кабардино-Балкарски республике пропашни культурашта, къаьстта а хьажкIашта гIулакх дарах йола хьехамера опыт. Моттигерча специалисташа седкъилгий диаметр йоккхагIа а яь, шозза — кхозза гIулакх ду хьажкIашта. Цу тIа ротационни цело хьажкIаш каг а яц. Сахьата 12—14 километр ергIолча сухалийца ду цар дIайийнача хIамашта гIулакх. Хьагучох, кхы а дикагIа хургда, нагахьа санна цу ротационни целах косилка сегменташ йохке, болгарски доттагIаша еххкача тайпара. Нагахьа санна дIайийнача хьажкIашта шозза — кхозза иштта гIулакх дойя, царца кара къа ца хьегилга вIаштIехьдаргда вай. ТIаккха массанахьа а цIена хургда вай хьажкIий кхаш.

ХIанз Московски областе ха шийло латт. Со хьажкIаш зувш ва. ХIанзарчоа цар дегI сабаре дахь, цхьабакъда из дукха сагот де дезаш гIулакх дац. Температурни режимага дилле дIанийсдел оаш 1950-гIа шу укх шераца. 1950 шу шийлагIа хила мегар, хIаьта са даче хьажкIаш хьахилар 3 метр лакха гIад а долаш, йоккхий хьажкIаш а йоахкаш (аз цу хана Украинера Московски областе юха а вена хьажкIаш дIайийнаяр). Укх шера а хургья хьажкIаш. Дагакхаба деза юххьанца хьажкIаша дегI кIезига дахьаш хилар, дукха ха дIайода низ бола овлаш хийца уж ялалехьа. Овлай система дегIаена яьнначул тIехьагIа турпало санна дегI дахьаргда хьажкIаша, хIара дийнахь-бус массехк сантиметр а дахьаш. Ужаш хьахургья. Хьахургья гIулакх даьрий яраш.

ДIайийнача культурашка сихагIа дегI дайтача хIамаех пайда эца беза. Закавказье республикай юрта боахама болхлой зональни совещане гор. Тбилисе къамаьл дир Азербайджанерча Iилмахочо нов. Гусейнова. Мехкдаьттах дIакъастача хIамаех ше хьаьяча молхаша деш дар хьахьекхар цо. Царга дIадодар алхха гуршкаш мара дац, хIаьта царех хьабоала пайда боккха ба. Нагахьа санна цу Iилмахочо дIайийнача хIамашка сихагIа дегI дайташ йола маьхера молхаш хьаьяле, хIаьта вай уж хьаяра деш хIама деце, нах Iома ца бойя, практикана юкъе ца озе, тIаккха хоатталу, фу пайда ба цу балхах хьабоалар? Iилмахочо ший гIулакх даьд. Производствaца гIулакх доагIаш бараша пайда эца беза цу гучаяьннача говзалах, вIаштIехьдаккха деза молхаш хьаелга а юрта боахама уж юкъеозилга а. Цо цу сахьате совдоахаргда хьувкъамаш. Iилманна гучаяьнна ерригa керда говзалаш а производственни управленешца цхьана колхозашкеи совхозашкеи уж юкъеозаш а хила еза юрта боахама Министерствои юртбоахама Iилмай Ерригсоюзни академии.

Нагахьа санна производственни управленешкарча новкъосташа нах Iомабойя, кадраш дика дIанийсойя, — со тешац, колхозо е совхозо хьехам, указани дIаэцаргьяц аьлча, дулх е шура дукхагIа йоаккхилга цар тIаэцаргдац аьлча. Из мишта дергда царна ца ховш моттигаш каст-каста хул. Ца хар — из цар бехк ба. Цхьабакъда дукхагIча даькъа из царна кулгалдерий бехк ба, хIана аьлча уж декхарийла ба нах Iомабе, дикагIа дола хьокхамаш царга дIахьокха. Нагахьа санна, оалаш махиллара, керта чу Iилма хьачу ца доагIаш йола тинтакх нийслойя, из дIа а ваькхе, цун когаметта кхывар дIаоттаве. ХIанз вайцига Iалаьмате дукха ба лакхера а юкъера а образовани йолаш бола нах. ДIаваккха во кулгалхо, дIаоттабе керда нах, уж гIулакха тIакхувш, шоашка фу дулургда хьахьокха ловш ба.

Материальни а моральни а хьаллаца беза дикагIа бола нах. Уж нах гуча хургбола хIама де оаш. Доккха гIулакх да цар дер! Хьакхарч, божа тоабе чуоттабаьча хана дулх дукхагIа тIакхетийтар, продукцега шийга дIадодар чухнахьа даккхар, хьувкъамаш, доахангара йоаккха шура, иштта кхыдараш совдахар — из да коммунизм хьалъеча хаьдда дакъа лацар. ЦIа деш воаллача каменщика цхьацца кирпишк а йотташ хьалдотт из. ХIанз монтажника мугIара тIехьа мугI а ботташ хьалдотт пенаш, этажа тIара этажа тIа воалаш хьалбийя воал из гIирс. Коммунизм хьалъяро а иштта дIадех хIара дийнахьа хаьдда къахьегилга, кхы цIаькха а къахьегилга! Коммунизм хьалъелга алхха а, е уж миссел а лекцеш ешилга дац, из Iилман ларда тIа хьегаш дола къа да, ший процессе ерригача вай общества говзал шаьра еш, из коммунизмагахьа хьалхашкахьа дIа кхувлаш йолча строительства дийна практика я! **(ЧIоаггIа тIоараш тох).**

В. И. Ленина иштта яьхад: «...Эггара хьалха моральнии, хIаьта тIаккха низагIа юкъейоалаеши йола образец а хинна кердача Советски Россе хьокхама низ дIаоттилга вайга де йиш йолаш а вай дергдолаш а хIама да». Кердадар юкъеозилга цхьайолча хана атта чакхдувргдоацилга хьалххе а гуш хиннав В. И. Ленин. Нахага низагIа хIама дайтилга а динза даргдоацилга гуш хиннав из. Цхьабакъда вай нийса кхетаде деза В. И. Ленина яьхар. НизагIа дайтар — из да тIагIертта кердадар Iомадар, из кердадар практикана юкъеозар. Ши-шегIа, ший лоIаме, додача хица саг дIа а хийца, мича кхоачал теш из яхаш хьежаш ца а дагIаш, хьокхама низ чуболла беза цун кхетам чу. НизагIа юкъейоалаеш, йоах Ленина, хIаьта из яхилга да Iилманнеи дикагIча опытаи карагIдаьннараш хьаэца деза, производстве дIадахьа, нах вIашагIтоха, уж Iомабе, шоаш дер кердача тайпара дара тIахьеха беза, яхилга. Нагахьа санна опыт дIаэца ловш ца хуле, организационни наькъаца дайта деза из. Из нийса метод я. ХIанз-хIанз яхаш ха йоае йиш яц.

Терко е йоагIаш гIулакх да аз хьалххагIе дийца хьайбаш кхабара антибиотикаш юкъеозилга. Дукхкхача бакъдарех гуш да, доакъарах дIа а теха юаьча антибиотика хIара граммо цхьа килограмм дулх совленагIа тIакхетийт, кхоабаш йоаккхийташ йола ха цаI а йолаш совнагIа луш доакъар а доацаш.

Московски областа «Кленово-Чегодаево» яхача совхозе антибиотикаш хьувкха яларца 29 процент алсамдаьлар хьакхарчашта тIакхеташ дола дулх.

ВIаштIехьдаккха деза антибиотикаш хьаелга, царех пайда эца Iомабе беза нах. Из долла хIама довзаш дале а, мел дукха ха йоаккх цу дикагIча приемо шийна никъ боаккхаш?!

Вай геттара кIезига хьаю гербицидаши ядохимикаташи. Вайна эшачоа кхоачам балла йоацача боарамех мара хьаяц уж. Гербицидий лоархIам кхетабеш ца хилар гучадувл. Вайга торо я эшаш йола ерригa гербицидаш хьаелга сихха карадерзаде а мел эш юрта боахама уж яла а. Цхьабакъда, из деш дац.

Фуд цунах хулар хIаьта, новкъостий? Нагахьа санна горох вай хьайийцача, гербицидаши ядохимикаташи ца хилча, нагахьа санна горох юаш йола зерновка яха чоапилг ца юйя, 30 центнера меттел 10 центнер горох йоаккхаргья оаш. Мел зе да из? Масала, 5 миллион гектар дIайийнай горох. ХIара гектара тIара 15 центнер вай йоаеш хилча, тIаккха мел маьха хул из? Гороха центнерах вай колхозашта 20 сом лу. Нагахьа санна иззал хьувкъам чухнахьа баларах довш дар дIалаьрхIача гучадаргда, хьувкъамаш ца дойтарца кходаьча ахчах цхьаннел а дукхагIа хьалъе йиш хургья гербицидаши ядохимикаташи хьаеш йола заводаш.

Уж дешаш, гучох, кийч а дааь, ЦК-аи Министрий Советеи оттаде а гIулакх чIоаггIа тоаде а деза. Кхетамца лархIа деза ахча. Нагахьа санна аз яьххача тайпара мах дIабахийтабаьннабале: лаьтта аьха а горох дIайийна а яьннай, хIаьта тIаккха, юххера а дергдар даь даьнначул тIехьагIа, цIаьхха хьувкъам хIалакбу зIаммигача чоапилго. Е хьаэцал оаш долгоносик яха чоапилг, — цо юхе хIама ца дуташ хIалакйий дIайоаккх дIайийна шекара свекла, нагахьа санна ядохимикаташ ца тохе. Долгоносикаца къовсам лоаттабара йола молхаш кораяьй, цхьабакъда, хIанз а кхоачам хиллал хьаеш яц уж. Аз ювцар полихлорпинен я. ДIайийна хIамаш лораяраи хьувкъам лакхбараи мел эшача хIамашца Iалашбе беза юрта боахам. **(ТIоараш тох).**

ВIалла нийса дац цу гербицидашта деш долча дерригача Iилма-тохкама балхашка дIа мел додар, царна доадеш мел дола рузкъа цар маьхаца лоархIилга. Иштта лаьрхIача цкъаза гектара тIара яьннача продукта маьхал дикка лакхагIа хул гербицида мах. Малав уж тайпа гербицидаш хьашт хургдар? **(Залера нах хьов. ТIоараш тох).** Паччахьалкхен Iаьдалах иштта леладу гIулакх? Кхыметтел рузкъа даккхара геттара сутара болча капиталисташа а маьхаш оттадеча хана юкъедоаладац Iилма-тохкама балхашка дIадодар. Цхьабакъда, керда препараташ дукхха хьайича царех шоай дIадахар юхаметтаэтта ца Iеш, кхы тIа боккха пайда а боал. ХIаьта вай гIерт кердача продукце юххьанцарча килограммага дIа мел дахар цкъа юхаметтаоттаде. Из тарлургдолаш дац. Госпланера цхьабола новкъостий сов говза хила гIертачоа тара да гIулакх. **(Залера нах хьов).**

Удобренеш, гербицидаш, ядохимикаташ нийса дIаахийтара хьакъехьара лерттIа инструкци оттаде деза юрта боахама Министерстваи производственни управленешеи. ДIайийнача хIамашта зулам ца хилийтар а боахама материальни зе ца кхетийтар а духьа удобренеш, гербицидаш, ядохимикаташ мишта етта еза а цар боарам нийса увттабе а ховргдолаш практике нах Iомабелга вIаштIехьдаккха деза колхозашкеи совхозашкеи.

Цхьаькха дош гIоттаде безам бар са. Гучох, производственни управленешта лаьрхIа журнал арадаха дезаргда. Бетта е шин кIира цкъа арадувлаш хила йиш я из. Сона хетаргахьа бетта цкъазза арадувлаш хилча дикагIа да.

Московски обкома секретаралла болх беш со хиннача хана тха дар из тайпа журнал. Из Московски областерча колхозхоштеи совхозий болхлоштеи чIоагIа хьашт хинна ца Iеш, кхыча республикашкара а дукха нах бар из яздеш; цу нахага из яздайта йиш йоацача даьннадар тхо, хIана аьлча каьхат тоъацар. Из журнал хIанз а арадувлаш да. Новкъа да сона, хIанз сай цу тIа хьажа йиш йоацаш, хIаьта цу хана-м аз цхьа номер яхийтацар Iота ца хьожаш, цу тIа а дикка уйла тIа а йохийташ хьожар, хIана аьлча чIоагIа лоархIам бора аз кепа йоазоно довзийтача кердачун, хьалха латтачун.

(Йистедоалар 4-ча оагIо тIа).

ЛАКХДЕ IИЛМАННЕИ ДИКАГIЧА ОПЫТАИ КАРАГIДАЬННАРАШ ПРОИЗВОДСТВАНА ЮКЪЕОЗАРА БЕХКТОКХАМЕ ХУЛГА

Къаьстта терко е йоагIаш гIулакх да дикагIа йола опыт юкъеозилга. Юрта боахама деча кулгалцара овлан тIарча кхоачамбоацарех цаI да Iилманнеи дикагIча опытаи карагIдаьннарех колхозийи совхозийи практике вай во пайда эцаш хилар, геттара мела юкъеувз Iилманна гучадаьнна а практикаца техка а дола хIамаш. ДикагIа йола опыти Iилман рекомендацеши юкъеозара бехктокхаме волаш цхьаккха а вац. Дукха вувца воаккхаргвац аз хIанз дукха ха йоаццаш сай къамаьл хинна цхьа секретарь. Из дика новкъост ва. ХьажкIий силос яр оаха шинне йийцар. Оаха къамаьл деча хана цо аьлар силосаца белокаш кIезига я, аьнна. Аз цунга ях, хьажкIий силос аммиачни хица тоаяра хьакъехьа газеташ тIа арайийнна статьяш йийшайий Iа. Ак, йоах цо, йийшаяц. Цу хьакъехьа цхьа статья хинна а мича Iийнай центральни газеташ тIа-м. Цу новкъоста цIи йоаккхаргьяц аз, дукха ха яц цо секретаралла болх бу, цун ткъамаш теда лац сона. Оалаш махиллара, овла хецийта беза цунга.

Аз иштта хьехар дир цунна, аммиачни хица тоа а беш жом хьувкхаш хьайбаш кхабара даькъера Украинерча зоотехникий опыт а Iомае аьнна. Сона из дийцад новкъоста Ольшанске а кхыча специалисташа а. Из практикаца тахка а производствана юкъедахьа дезаш а гIулакх да, йоах цар.

ХIанз укх совещанерча нахах цу опыта хьакъехьара статьяш йийшар малагIа ва, яхаш, из хетташ воалларгвац со, цхьабакъда, сона хетаргахьа, шоана юкъе а корабоагIаргба, тховнагахьа хьал а хьежаш, йийшай е йийшаяц, аьнна, дагалаца оттаргбараш. Иштта мегардац, новкъостий! **(Залера нах хьов).**

Алхха йийша а Iе йиш яц дикагIча опытахи Iилманна карагIдаьннарехи йола материалаш-м. Алхха ешарах боала пайда-м сел дукха а бац. Укхаза нах Iомабе беза, царна дIайовзийта еза кепа йоазон тIа ювцаш йола керда опыт, практике дIахьокха деза царга, из мишта ду.

Аммиачни хихи мочевинахи пайда эцара хьакъехьара дош боккха лоархIам болаш да. Аммиачни хихи мочевинахи пайда эцилга мишта де деза хойташ долла хIама белгалдеш йола инструкцеш кийчъе еза юрта боахама Министерстваси производственни управленешеи, хIаьта, хьайбашта айп кхетилгеи боахамашта зе далгеи цхьанна хIаманца а хургдоацаш, доакъарах боала пайда совбаргболаш колхозашкеи совхозашкеи наха практике Iомаде деза аммиачни хицеи мочевинацеи де дезараш.

Хьайбаши оалхазараши кхабара хьакъехьа Iилманна гучаяьннача говзалех пайда эцара хьакъехьа а де дезаш дукха хIамаш да.

Америка ВIашагIкхийттача Штаташка кIоригаш кхоабача хана килограмм дулх тIакхетийтарга дода доакъар 2,5—3 килограмм да. Вайцига ондда дукхагIа доакъар дода килограмм оалхазарий дулх тIакхетийтарга. Оалхазараш дорстадара гIулакха американций иштта лакхара хьокхамаш хилар фу бахьан долаш да? Iилманна карагIдаьннарех производстве цар нийса пайда эцарах, къаьстта а, оалхазараш цамогаш ца хулийташ а, уж сихагIа дегIадоахкийташ а йолча антибиотикех эца а ховш цар пайда эцарах да из. Кхоабилга нийса вIаштIехьдаккхара чуйоагIа стимулирующи средстваш, мел эшаш йола ерригa хIамаш шийха йоахкаш бола кхача кийчбелга а цунца да.

ХIаьта вайцига из долла хIама массаза а хиннача къаьнача хьисапах ду. кIоригашка мишта хьежа веза йоккхача сага аьнача тайпара. Цудухьа вайцига дикка дезагIа да оалхазарий дулх.

Практикаца тохкам а баь йола дукхха а маьхера предложенеш тел Iилмахоша,

цхьабакъда уж юкъеозара къахьегаш цхьаккха а вац. Цхьадола масалаш доаладергда аз. ХIанз дукха ха йоаццаш со хьежар академика Филатова методах тканеви препараташ (молхаш) хьайбашта еттара хьакъехьарча киножурналага. Вай цхьан Iилман института кийчдаь а экономически боккха пайда боалаш а гIулакх да из. Хьайбанна из молха техача (хIаьта молхаш тохилга ше лазар доацаш чакх а доал) сихлу цунна дулх тIакхетилга. БIаь хьаканна уж молхаш техача цар чотах тIакхета дулх 300 килограммага дIакхоач, вешта аьлча йорстаеш йолча хIара бIаь хьакханна кхо хьакха совленах тIакхетар хул цунах. Из бакъда а мотт сона, хIана аьлча из яхараш «хьежа нах» бац, из яхар я практика ларде а лувцаш йола Iилматохкама институт. Киножурнале хьахьекхар дегI ца дахьаш йолча айпе хурска уж молхаш техача из лерттIа дегI да йолаялар. Цу айперча хурска молхаш тох, из сихха тоалу, лерттIа хурск хул цунах. Iалаьмате боккхача лоархIамера хIама да из. Цу молхай шушингага кепигаш мара долхац, йоах. Цудухьа гуршкаш мара дIа а ца долхаш совнагIа эзараш тоннаш дулх даккха йиш я вайга. Цхьабакъда уж тоннаш хьакхачийтара из гIулакх юкъеоза деза, наха дIаIомаде деза хьайбаш кхабара керда хьисапаш, вIаштIехьдаккха деза молхаш хьаелга.

Е хьаэцаргда вай профессора Байбуртцяна методах хьайбаш доIилга. Бакъ хилар гучаданна да, кхы мел дола хьалаш цхьатарра долаш хилча, из метод лелаярах 10—20 процент дулхи тхаи тIакхеташ хилар.

Цхьан дешаца аьлча, новкъостий, хIанз производственни управленеша цIенхаштта караэца деза юрта боахам лелабара дикагIа йола методаш Iомаелга, Iилманна карагIдаьннараши дикагIа йола опыти колхозниии совхозниии производства юкъехьолга. Юрта боахама Министерство, нов. Пысин, республикански министерстваш, юртбоахама Iилмай Академи декхарийла я, оалаш махиллара, Iилма-тохкама институташкеи опытни станцешкеи долаш дар фуд хьажа а, производствана юкъеозара кийча мел дар сихагIа а дукхкхача боарамех а хIара колхозеи совхозеи юкъедахьа а.

Производственни управленей специалисташ колхозашкеи совхозашкеи дIабахийта а, производство лелаяра керда методаш Iомаелга зоотехникашца, ветеринарни лорашца, хьакхарч лелаерашца, оалхазараш леладерашца, кхыча болхлошца цхьана Iомаелга цига вIаштIехьдаккха а деза. Из деча хана духхьала лекцеех кхоачамбе йиш яц, практике дIахьокха деза къаьстта цигарча боахамерча хьалех мишта пайда эца беза Iилманна гучаяьннача говзалехи дикагIча опытахи. ТIагIолла еча докладех бала пайда бац, из даьсса хабар мара дац, цунах дулх тIакхетаргдац. Кердадар, дикагIдар хьеха, хьеха кхы цIаькха а хьеха деза, практике дIахьувкха деза Iилманна карагIдаьннараш, производства новаторий дикагIа йола методаш.

Хьайбай боахам дегIабоалабара даькъера масалаш да аз доаладаьраш. Цхьабакъда, кхы кIезигагIа доацаш из иштта доагIаш да лаьттанцарча боахамий дешашта а, селекционни балха а, дIаера дикагIа йола селекционни материалаш юкъеозара а. Из доагIа техникана а, керда машинаш хьаяраи юкъеозараи а.

Соахка тхо хьийжар шерра мул а лоацаш дIайийна хIамаш чуэцача машинашка. Цар балхах хьахулараш дика да. ДIайийна культураш чуэцача хана иштта овсарерча методах балхаш делга шерра юкъеоза деза. Укхаза а йиш яц цхьан докладех кхоачамбаь Iе. Практике Iомабе беза нах. ТIаккха

НОВКЪОСТА Н. С. ХРУЩЕВА КЪАМАЬЛ

(Йистедоалар. Доладур 1-чеи, 2-чеи, 3-чеи оагIош тIа).

Из тайпа журнал, гучох, республикашка арадаха деза, хIаьта союзни а деза мег. Бакъда, нагахьа санна союзни дар арадоахе, укхаза ший тайпара халонаш нийслургья, хIана аьлча вай мехка климатически хьалаш тайп-тайпара хилар бахьан долаш цхьайолча зонашта ца эшаш йола материалаш дукха хургья журнала тIа. Масала, Московски областа хьаштдац комсий хьакъехьа яздаь хIамаш, хIаьта цунах язъяь статья журнала тIа я. Е хьаэцаргья вай соя — чIоагIа лоархIамера культура, цхьабакъда, мехка массайолча районашка хулаш яц из. ХIаьта соях а язде ма дезий. Нагахьа санна еррига союз а чулоацаш вай яздойя, мехкарча тайп-тайпарча зонай болхлошта хьаштдолча хаттарашта доаггIача тайпара жоп долалургдац вайга. Цудухьа хIара республике арадаьхача дикагIа хила мег журнал, тайп-тайпара зонаш теркал а еш.

Цхьан дешаца аьлча, журнал арадаха доладеча хана доллача хIаман дикка уйла е еза. Нагахьа санна союзни журнал арадоахилга вай соцадойя, гучох, из яздеш болча тайп-тайпарча зонашкарча наха лаьрхIа цхьа вкладкаш хила езаргья. Практически де йиш йолаш хIама да из: тираж цаI я, цхьайолча зонашка йодар ший тайпа я материал, кхыча зонашка—алхха цу зонашта эшаш йола материал йода. Дика редактор лаха а лоархIаш йола авторий коллектив хила а еза. ХIаьта мегаргболаш а гIулакх дика довзаш а бола автораш вай шортта ба. Журнала балха юкъеоза беза массайолча зонашкареи юртбоахама производства дерригача доакъошкареи Iилмахой, практикаш.

Гучох, инспектор-организаторaца, цун боарамца тардаь хила деза производственни журнал. Цун маIан да колхоза председатела, совхоза директора, совхозийи колхозийи агрономашта, зоотехникашта, ветеринарни лорашта, юрта боахамерча кхыча болхлошта, вешта аьлча юртбоахама производство хьалхатетташ барашта эшаргда журнал яхилга.

Пайдана хургда аьнна хет сона зонай лоархIам а беш, инспектор- организатора лаьрхIа записной книжкаш кийчдича. Масала, дуга дувча районашка болх беш волча инспектора лаьрхIа оттадаьча записной книжка тIа цу культура хьакъехьа эггара лоархIамегIа дола хIамаш хила деза. ДикагIа хургда инспектора-организатора шийггар белгалонаш ергйолаш бетташи деноши а тIадолаш календарий хьисапе из книжка арадаьхача. Вокх оагIорахьара цу тайпарча книжка дагадохийтаргда малагIа культура малагIча бетта дIаюв, царна гIулакх мишта де деза. ДIаяхача ханашка шера арахийце юртбоахама календарь хулар, пайдана хIамаш дукха хулар цу тIа.

Цу тайппара, новкъостий, сона хетаргахьа дикагIа хургдар Iилманна карагIдаьнараши хьалха латта техникеи производствана юкъекхахьара укханна тарра порядок оттайича.

Iилма-тохкама юртбоахама институташеи опытни станцешеи хан-ханнахьа СССР юрта боахама Министерствага, союзни республика юрта боахама министерствага хоам бу тохкам баь а производствана юкъедихьача пайдана хургда аьнна могадаь а дола Iилманна карагIдаьннача хIамай хьакъехьа. Цунца цхьана институтои опытни станцеи шоашкара рекомендацеш лу гучадаьннар, прием, метод, культура тайпа, доахана фу производствана юкъе мишта кхахьа деза хойташ. Iилманна карагIдаьннарех эггара маьхегIа дола хIамаш Iилма-тохкама институташкареи опытни станцешкареи хьахорж юрта боахама Министерства. ЙоаггIаш йола проверка яь яьнначул тIехьагIа Министерство декхарийла я Iилманна гучадаьнна моллагIа хIама е прогрессивни балха метод. мехка белггаларча зоне юкъеяхьара производственни колхозно-совхозни управленешта лаьрхIа брошюра хьисапера хаьдда рекомендацеш кепа а тохийта араяха.

Цу гIулакха Министерствай декхар да методически указанеш, инструкцеш, схемаш, кхыдола Iилманна карагIдаьннараши хьалха латта опыти производствана юкъеяхьара хиланза яргйоаца материалаш кийчъелга. МоллагIа карагIдаьнна хIама могадеш йолча учреждене жоп лу ше могадаь хIама производстве тохкам а баь кийчдаь хиларах.

Техниках пайда дикагIа эцара, къахьегама овсарле лакхъеш йола керда машинаши приспособленеши юкъеяхьара дешай хьакъехьара рекомендацеш производственни управленешта кийчъе еза «Союзсельхозтехника» органаша. Цар кийчъю моллагIа а приспособлени юкъеяхьара йола чертежаш, технологически лардаш. МоллагIа Iилманна карагIдаьннар, прогрессивни балха метод, технически эргаяьха тоаяь хIамаш шийга хьакхаьчачул тIехьагIа производственни колхозно-совхозни управлени декхарийла я уж рекомендацеш шерра колхозашкеи совхозашкеи юкъеяхьара бокъонца де дезача гIулакхий уйла е.

Эггара хьалха управлене болхлой декхарийла ба моллагIа йола прогрессивни балха метод практически юкъеяхьа колхозхоштеи совхозий болхлоштеи ховргдолаш кадраш кийчъелга, нах Iомабелга вIаштIехьдаккха.

Iилманна карагIдаьннар е хьалха латта опыт массайолча колхозеи совхозеи юкъеяхьара план оттаяь яьнначул тIехьагIа, белгалдаь гIулакхаш кхоачашдара тIехь тIахьожам лоаттабелга Iалашде деза производственни управлене болхлоша, партийни организацеша. Цар декхар да кердадар хьаллацари из массайолча колхозеи совхозеи юкъехьолга Iалашдари.

хьаэца езаргья вай. В. И. Ленина эхь лаьрхIадац кхетамца доал де капиталисташкара Iомалулгах. ХIама Iомадар эхь дац; эхь да хIама ца Iомадар, дIахьалхашкахьа ца ухаш Iер. ХIаьта кхетамца боахам лелабечаргара боахам лелабе Iомавалар а, Iомабенначул тIехьагIа, царел хьалхавалар а— из Iомалуш волчоа доккха дика хетар да. Хьадувла хIаьта зехьа ха ца а йоаеш, тIагIертта Iомалургда вай, юртбоахама производство вIашагIйоллара даькъе керда мел долчох, хьалха мел латтачох пайда эцаргба вай.

ХIанз вай воай да дика хьокхамаш. Царех образец хулийтаргья вай, хIаьта, нагахьа санна уж американски боарамал лохагIа дале, американцашкара Iомалургда вай. Капитализмаца лелаеча яхье котало яккха йиш яц тIагIертта къахьегарца, кхетамца гIулакх вIашатIехьдаккхарца мара. ТIагIертта къахьегилга — из цхьан моттигера вокх моттиге лаьтта дIа-юха кхувсилга дац, дикагIа йола приемаш, керда, прогрессивнегIа йола боахам лелабара методаш тIагIертта Iомаелга да.

Производственни управленей, колхозий, совхозий кулгалхоша, партийни организацеша, берригача коммунисташеи комсомольцашеи эггара хьалхагIа кхоачащде деза декхараш — юрта боахама болхлой терко къахьегама овсарле лакхъяра тIаерзаелга. Къахьегами рузкъеи кIезигагIа дIа а дохийташ дика продукци дукхагIа хьаелга — из да колхознии совхознии производствана деча доала юкъера керттердар.

Шун теркам тIабахийта безам ба са цхьадолча кхыча дешашта а. Кхачана лаьрхIа дукkха дика коартолаш йоахаш хила деза вай. Дукха ха йоацщаш тIаийцай коартолий фу кийчдара хьакъехьара решени. Цу гIулакхага цIенхаштта хьажа деза. Коартолаш хьувкъае дикагIа дола лаьтташ хьожаде деза, цу культура дика сорташ хила деза.

Ховш да, коартол пайдане кхачан продукт хилар, хIаьта коартолах кийчдеш дола даа хIама, тайп-тайпара хургдолаш болх бе а беза. Масала, чIоагIа чам болаш хул диткъига дакъалгаш а даьха кхерза коартол тух а теха юаш хилча. Коартолах кийчдаь дукkха даа хIамаш, пайдане хиларга а чамага а диллача дика хул.

Тайп-тайпара даа хIамаш кийчдара боккха лоархIам болаш да хьажкIаш хьувкъаяр. Моша йоллашехьа консерваш ергйолаш специальни сортех йола хьажкIаш дукхагIа дIае еза. Бакъда вайцига, новкъа дале а, консерваашта лаьрхIа хьажкIаш кIезига лелаю, цу тIа а царех масса хана йоаггIача тайпара лерттIа консерваш а кийчъяц. Цкъа консервированни хьажкIий чам боаккхача хана, консервай банкаш уж кийчъяьчоа кертах тоха езар, аьнна хетаделар сона. **(Залера нах белалу).** ХьажкIаш тайп-тайпара хул. Консерваш кийчъе еза специальни кхачан сортех йолча хьажкIех уж моша йолча хана, чIоагIа чам а хеташ юъ уж саго, оалаш долчча тайпара, пIелгех мотт а хьекхаш.

Москве а кхыча городашка а кхухьаш йохка мегаргья керда хьажкIаш моша йолча хана, йохка мегаргья кхехкаяь хьажкIаш. Из чIоагIа пайдане кхача ба. ХIаьта вайцига хIанз а кIезига ба из.

ЧIоагIа пайдане я чоалпаш а яьха юа хьажкIаш. Американцаши англичанаши цу гIулакха мастераш ба.

Сенах латташ хул англичаний марта? ДукхагIча хана хьажкIий чоалпаехи шурехи. Американцаша дукха юъ хьажкIаш тайп-тайпарча хьисапе.

ДукхагIа яха еза кхеш. Уж маьхе кхачан культура я. Гуржечо делкъийга хIама даац лобеш юкъе йоацаш. Фуй лобаш? Моша кхеш я. ЧIоагIа чам болаш, пайдане, маьха дарегIа я уж.

Цхьан дешаца, аьлча, къаьстта чIоагIа терко е еза кхещи сояши лелаяра, мамогга лакхде деза цу культурех продукташ йоахилга. Уж культураш дукхагIа дIаец йоах, хIана аьлча чуэца машинаш йоацандаь. ХIанз чуэцача хана хетолгаш лакхе гIолла хьа а тедаш дукха лаьтта Iолег уж. Хьае еза эшшаш йола машинаш. Инженерашта тIадилла деза йоа ца а еш кхеш чуэцаргйола машинаш хьаелга. Кхеша 12—15 центнер лу вайцига — уж растительни белокаш я.

Горох а, кхачан культура из хиларга диллача, чIоагIа маьхе я. Горох тайп-тайпара кийчъе еза — къаьстта моша горошек, цунах дукхагIа консерваш е еза. Кхачанна шерра юкъейоалае еза кхаьча горох а. Вайцига горох чуелла пирог масса хана а хиннай дика кхача лоархIаш. ХIаьта гороха суп — чIоагIа пайдане я ахархочоа а салтечоа а. Цудухьа дукхагIа яха еза гороха продукташ.

Масса хана йоакхо е еза дулх, шура, кхыйола кхачан продукташ йоахилга алсамдахара. Бакъда дика кийчдаь шу баьца дaараш юкъе доацаш хилар тарлуш дац. Баьца даарий ассортимент шеръе еза, уж дукхагIа дIадувш а царех дукхагIа даа хIамаш кийчдеш а, баьца даарий консерваш кийчъелга дика вIаштIехьдаккха деза. Вай уйла е еза керда баьца дaараш аьхкий хинна ца Iеш Iай а хилийтара. Из декхар, гучох, теплични боахам шербара наькъаца кхоачащде мегаргда, дукхагIа Iай баьца дaараш хьувкъадеш а, хIаьта иштта керда долаш баьца дaараш леладара наькъаца а. ХIанз Iилмаи техникаи торо хулийт гIорадайташ а, цхьа хоадамболлаш йолча температурах лоаттадеш а, кхыйолча средствашца а баьца дaараш дукkхача хана керда долаш леладе.

дикага дог доахийташ я Целинни край а. Бакъда, цIаьхха а ях аз, хIанз хьалха да хоадамболлаш выводаш е.

Нагахьа санна хьажкIашта цхьаккха катострофически хIама ца хуле, Украина соахкарчул кIезигагIа ялат лургдац. Цига дукхагIа дар хьажкIашка хьежжа хургда, хIана аьлча гурахьа дийна ялаташ соахкарчул эсалагIа да. Украина цхьайолча областашка гурахьа догIаш дийлхадац, гурахьа дIадийна ялаташ во Iангара даьннад, хIаьта цхьадола кхаш юха дIаде а дийзад. Украине дIайийнай 10 миллион гектар гаргга хьажкIаш, 1,5 миллион гектар горох.

Планах соахка 650—700 миллион пунт ялат дохка дезаш яр Украина, хIаьта дIаехкар 786 миллион пунт яр. Украина кулгалхоща къамаьл даьчул тIехьагIа сона хет, нагахьа санна долла хIама вIаштIехьа хуле цар соахкарчул кIезигагIа ялат дохкаргдоацаш санна, дукхагIа дохка а мег.

Новкъостий! Йистедала доал са къамаьл. Сона хет, совещани дика чакхъяьлча санна, дикагIа кхетадир вай гIулакхаш, хIаьта дог тийшагIа долаш болх а бергба вай. Моттигашка дIадахача оаш берригa низ тIабахийта беза хIанззехьа дIайийнача хIамашта гIулакх дара. Укхаза дийцар эггара хьалха хьажкIаш, шекара свекла дикагIа хьалкхее а хьувкъае а еза, кхоачамбалла доакъар кийчде а деза яхилга да. Из — хьайбаш леладелга дегIадоаладара керттерадар да. Шун зоне хIанз боккха лоархIам болаш да дIайийнача хIамашта гIулакх делга, ялат чуэца машинаш кийчъелга.

ЧIоагIа лоархIам болаш да, гарггарча хана хьайбаш леладара хьалхара декхар — бIаь гектар оахама лаьрхIа 75 центнери, кхыча даьгIений бIаь гектара лаьрхIа 16 центнери дулх даккхар кхоачашдара мел эшар делга. Из декхар кхоачашдаьчул тIехьагIа, дIахо хьалхашкахьа даха а деза, кхы а лакхагIа дола декхар кхоачашде кийчдала а деза. Цу гIулакха еррига торонаш йолаш да вай.

Нагахьа санна вай дика болх бойя, дикагIа шаьръергья вай воай организационни структура, оарцагIбоахаргба нах, тIаккха гIулакх дикагIа дIагIоргда.

Даннеша хьахьокх парте XXII съезда решенешеи парте Программаи оттадаь декхараш толамца кхоачашде торонаш йолаш вай хилар.

Укх шера, хьалхегIарча прогнозах, нагахьа санна ялат кхачача хана гIулакхаш ца талхе, 9—10 миллиард пунт ялат даккхара бокъонца йола торонаш вIаштIехьйоалаш латт вай. Изза миссел дукха ялат вай цIаккха а даьккхадац. Парте XIX-ча съезде яьча отчетни доклада тIа аьннад 8 миллиард пунт яьккхай, хIаьта ялата проблема кхоачаш а яьй. Бакъда, из биологически хьувкъам ала мегаргдолаш дар, хIаьта бокъонца гулъяьр 5,6 миллиард пунт мара яцар. Цу доклада кепа техача хана наха нийса йоахар, нагахьа санна ялата проблема къаьста яле, хьая маькх, суррогат та телаш. Из Сталинга дIааьлча цо хаьттад: хIана йохкац маькх, йохка еза маькх. Мичара яхьаргъяр из? Из кхоачамбеш мича яр.

ХIанз ялат доаккхилга 3 миллиард пунт лакхденнад, бакъда ялат даккхара проблема хIанз а йизза кхоачашъяьрг лархIа йиш яц. Ялат даккхара проблема кхоачашъе йиш яц хьайбай продукташ йоахилга лакхдара декхарех из дIа а къоастаяь, ялат ца хилча дегIадоаладе йиш яц дулхи шуреи йоаккхилга. Ялати хьайбаш леладелгеи — уж шоайла вIаши бувзам болаш боахама ши дакъа да.

Цунца дувзаденна ала безам ба са, ялат кходе деза аьнна. Дукха ха йоаццаш цхьан газета тIара аз дийшар хьайбашта маькх юаеш нах ба, яхаш хоам беш дола цхьа письмо. Из дер спекулянташ ба. Нагахьа санна цу явленешта духьал къовсам лоаттабеш ца хуле хьайбашта маькх юаелга дегIада мег. Хоадамболлаш къовсам лоаттабе беза шоаш болх беш ба а моттийташ, боккъалдар аьлча паччахьалкхен маькхах пайда а эцаш спекуляци лелаеча спекулянташта духьал. Хилийта йиш йолаш дац спекулянташта пайда балар духьа пайданера кхачан продукт хьайбашта юаелга. **(ТIоараш тох).**

Новкъостий! Вайна хьалхашка латт доккхий декхараш, Советски Союза Коммунистически партеи Министрий Советои дукха ха йоацщаш юрта боахама болхлошка лаьрххIа кхайкарал даьд. Парте тIахьех колхозхой, совхозий болхлой, юрта боахама берригa болхлой чIоаггIа къа а хьегаш бахача наха маэшша дулхи шуреи хилийта торо хургйолаш хьайбай продукташ йоахилга лакхдар Iалашде, яхаш. Из декхар кхоачашдарца колхозхошеи совхозий болхлошеи коммунизм хьалъяра даькъе доккха хIама дергда.

Парте Центральни Комитет тешаш я укх совещане дакъа лоацараша, юрташкарча берригача къахьегамхошца цхьана укх шеррехьа а юрта боахама продукташ йоахилга дикка лакхдергхиларах. Сона лов, доккхача, халача, лоархIам болаш долча гIулакхе, коммунизм хьалъеш йолча ударни фронте оаш толамаш дахар. **(ЧIоаггIа, дIаьхдаь тIоараш тох. Берригаш хьалгIовт).**

Редактора зам. Дж. ХАМАТХАНОВ.

БОАХАМА ДОАЛ ДЕЧА МОТТИГЕ КЕРТТЕРДАР КЪАХЬЕГАМА ОВСАРЛЕ ЛАКХЪЕЛГЕИ ПРОДУКЦЕ ЦХЬАН ЕДИНИЦАГА ДIАДОДАР ЛОХДЕЛГЕИ ДА

Юртбоахама продукташ дукхагIа яхар духьа лоаттабеча къовсаме эггара лоархIам болашагIа дар да колхозашкеи совхозашкеи къахьегама овсарле лакхъелга. Коммунизм — из общество дегIаяра эггара лакхехьара стади я. Лакхача къахьегама овсарлен ларда тIа мара хьалъе йиш яц коммунистически общество. Эггара лакхагIа йола къахьегама овсарле Iалашъяра вай пайда эца беза социалистически боахама система, плановой экономика ерригача торонехи ерригача совленехи, Iилманнеи техниканеи карагIдаьннараш шерра юкъекхахьа деза. Иштта гIулакхаца мара яккха йиш яц экономика даькъе лелаеча машарерча яхьера капитализмацара котало. Вай ях, коммунизм йолча хана саго шийна эшшача боараме материальнии духовнии рузкъаех пайда эцаргболаш а ший хьинарга хьежжа болх бергболаш а дола вахара хьалаш хургда. Из дулургдац къахьегама овсарле геттара лакха ца хилча, вешта аьлча Iилманнеи техниканеи карагIдаьннарех пайда дикагIа эцарца, производство вIашагIйоллара боарам лакха хиларца, къахьегалургдолаш мел болча общества членаша шоай берригa низ тIабахийтарца мара. Массаза а из дагакхаба деза вай.

Промышленноста даькъе доккхий толамаш даьхад вай мехко. Дукkхача доакъошкара, хьалха латтача дукkхача предприятешкара къахьегама овсарле лакхагIа я дегIадаьхкача капиталистически мехкашка эггара лакхагIа йолчул. Деррига а чулаьца аьлча, къахьегама овсарле лакхъяра гIулакха дукхагIа дегIадаьхкача капиталистически мехкел хьалхадовлара вай де дезаш хIанз а дукха хIамаш да промышленносте а, къаьстта дукхагIа, юрта боахаме а.

Хьайбай продукташ яхарга дIабодача къахьегама хьакъехьа из вIаши нийсбеш цхьадола масалаш доаладергда аз:

Америка ВIашагIкхийттача Штаташка центнер шура яккхарга дIадохийт 3,9 сага-сахьат, бежанна центнер дулх тIакхетийтарга — 7,1 сага-сахьат.

1961 шера вай мехкарча совхозашка юкъера лаьрхIача центнер шура яккхарга дахад 8,7 сахьат; бежанна центнер дулх тIакхетийтарга — 42 сага-сахьат.

Ала дезаш да, центнер дулхеи шурийи яккхарга дIабода къахьегам Америка ВIашагIкхийттача Штатий дараш миссел а кхы дикагIа а хьокхамаш долаш дукkха хьалха латта колхозаши совхозаши вай хилар. Масала, дIадахача шера 1.180 колхозои 204 совхозои центнер шурий яккхарга дIадахийтар юкъера лаьрхIача 3,7 сага-сахьат дар. Ужжамо масалаш да дулх даккхарга дIабахийтача къахьегамах дувца а.

Американски даннеш кIезиг - дукха совъяьха хила-м мег, хIаьта а вай хIанз укх сахьата Америка ВIашагIкхийттача Штател дикка тIехьа да къахьегама овсарлен гIулакхаш.

Исторически дашха йиш йолаш да из. Хьадагадохал оаш, революци котъяьнначул тIехьагIа юрта боахаме вай мичара денз дIадоладелар: дахчан нух текхадеш бола, бекъабенна зIамига, боахам. ХIаьта Америка капитализмо цу ханале хьаяй машинни техника ларде латташ йола йоккха юртбоахама производство. Конкуренце бахарах бохабир миллионаш бола кагий фермераш. Юртбоахама производстве дIабода къахьегам лархIа американцаш Iомабенна дукха ха я, хIаьта дукхагIа болча колхозийи совхозийи кулгалхоша дукха ха яьккхар дулха центнери шурий центнери яккхарга дIайода ха меллийхьогI, продукци яккхарга дIабода мах меллаб-хьогI аьнна, цу деша вIалла уйла ца еш. Цкъаза хетарах, къаьнача Iаьдалах лелабу вай боахам.

Бакъдар аьлча, кхетамца дий траво-польни система ларда тIа боахам лелабар? Кхетамца дий 40 процент а кхы дукхагIа а долча оахам тIа баьцаш ювлга? Из да эггара кIезигагIа овсарле йолаш лаьттах пайда эцилга. Дукkхача Iилма-тохкама институтий болхлоша кхетадора траво-польни системах ийдеча доакъарашца боахам лелабелга а, хIаьта шоаш болча Вильямса теори — травопольни система — ше маярра чакхйоахилга а гIойленагIа хилар. Царна ховра, цу травопольни системах дулхи шуреи доаккхалургдоацилга, цудухьа эшар царна травопольни система «цIенача теорена», хIаьта практике доахан кхаба даррегIа доакъар ийдора цар паччахьалкхенгара.

Хьажал шо, вовзаш волча американски фермерга Гарстага. Цо-м, бакъдар аьлча, моллагIа культура ше дIаелехьа лоархIаргдар шийна хьувкъам мел баргба, дIабахийтача къахьегамга хьежача цу культура мел пайда лургба; цу доакъара чотах мел дулх доаккхаргда, из даккхарга дIабода мах мел хургба, иштта кхы дIахо а. Лоацца аьлча, цо деррига уйла яь, эза вIаштIехьдоаккхаргдар.

Новкъа дале а дукхача боахамашка гIулакх цу тайпара леладац вай, бокъонца хац продукце мах малагIа ба а из яккхарга дIабода мах малагIа ба а. Болх бохабергболаш волча совхоза директора хов боахама дотаци лургдолга. ХIаьта капиталистически паччахьалкхене дотаци яхар, хьалбе болалушшехьа боахам бохкар яхилга да, хIаьта цкъаза хьажаюкъе пхо тохар а да. ХIаа, бакъда шоана, новкъостий, фермераша шоаш хIалак хулача кхаьчача шоашта тох, хIана аьлча кхы де хIама доацача кхоач уж.

Кхом беш лелабе беза вай боахам. Цхьа лоархIам болаш хила беза совхозий директораш, колхозий председателаш. царна ха деза лаьтта ахарга, тоадарга, дIайийна хIамаш чуэцарга, силос йоллара, продукци дIаоттаяь лоаттаярга, доахан кхабаргеи леладаргеи мел мах бахаб, совнагIа доаханна тIакхетача дулха центнерга мел мах бода, иштта кхы дIахо а. Цхьан дешаца аьлча, къахьегама овсарлеи продукцега дIабода махи хьахулаш дола деррига бахьанаш довза деза.

ХьажкIаш кхеяра опыт Iомае аьнна воай механизатораш Америке бахийтар бай, хIаьта цар дукхха хIамаш Iома а дир. ХIанз вай бIаьш а эзараш а тракториста ба бIаь а кхы дукхагIа а гектар хьажкIаш лелаеш.

Хьайбай боахама гIулакха а доазол дехьарча опыта дикагIа йола образецаш

ДЕРРИГА НИЗАШ ДIАЙИЙНАЧА ХIАМАШТА ГIУЛАКХ ДАРА, ХЬУВКЪАМ ЧУЭЦАРА!

Новкъостий! Мишта мах бу вай юрта боахама балхий? Кхашкара бIаьстан балхаш укх шера дика чакхдаьхад. Из да халкъа юкъара политически къахьегамеи хьинар айдаларах хьахиннар. Боккха лоархIам болаш гIулакх хиннад юрта боахама доал делга эргадаькkха тоадарах, колхозаштеи совхозаштеи хоадам болашагIа ду кулгал. Берригача мехка баьржаб парте XXII съездеи КПСС Центральни Комитета мартовски Пленумеи решенеш кхоачашъяра тIагIертта лоаттабу къовсам.

БIаьсти хIамаш дIаера план 103 процент кхоачашъяьй. Деррига а колхозашеи совхозашеи дIадийнад бIаьсти дIадув ялаташ 148 миллиони 81 эзари гектар, е соахка дийначул 14 миллиони 728 эзари гектар дукхагIа. КIа дIадийнад 3 миллиони 500 эзари гектар дукхагIа. ХьажкIаш дIайийнай 34 миллиони 926 эзари гектар, 11 миллион гектар соахкарчул дукхагIа. ДукхагIа дIайийнай горох, гречиха, борц, кхеш, сояш.

Къаьстта белгалде безам ба са торонашка хьежжа пропорционально дукхагIа хьажкIаш дIае езаш хилар, дика царна доал де, чуэца уж езаш хилар. ДукхагIа хьажкIаш дIае яхилга — из хIанзе а уж дукхагIа яха яхилга дац. ХьажкIаш кхоза дукхагIа дIае йиш я, бакъда 300 центнер а ца йоаккхаш 100 центнер моша доакъар даккха а йиш я, из да уж валови йоахилга лакх ца дар. ХьажкIаша 450—500 а 1.000—1.200 а центнер моша доакъар дала тарлу. ХьажкIаш хьувкъаярах дола дош — из эггара хьалха уж дика дIаера, дика гIулакх дара дош да, из мастерства дош да. **(ТIоараш тох).**

Цудухьа лоралуш де деза хьажкIаш дIаюв лаьтташ шерделга. ТIагIертта хьадеха мегаргдац: дукхагIа дIае, яхаш! Эггара хьалха дика Iомавала веза хьажкIашта гIулакх де, шоай зоне кIезигагIа яьккхача а гектара тIара 400—500 центнер моша доакъар доаккхаргдолаш. ТIаккха хургда шуга дукхагIа дулх, шура. Шун яккха вIаштIехьдаргда 500—600 центнер. Долаш да кхы а дукхагIа уж хьувкъаеш дола боахамаш.

Хьалха дIадахача шерашка колхозашеи совхозашеи горохи доакъара бобаши фактически дIаецар. Уж Iалаьмате дика вай лаьттай культураш дIаяьхаяр вай кхашкара. Укх шера колхозашеи совхозашеи дIайийнай 4 миллиони 463 эзари гектар горох — 2 миллиони 500 эзари гектар соахкарчул дукхагIа. Горох юкъейоалае аттагIа да, хIана аьлча мугIарашта юкъе гIулакх де дезац цунна, хIаьта из чуэцара балхаш механизмашца а ду. ДукхагIа дIае еза горох. Цу культура фух аьлча, хьатIадоагIача шера ца хуле а, кIезигагIа дале а ши шу даьлча, хIаьта а кхоачам балла из вайга хургда, хIаьта горох мел эш дIае йиш а хургья.

Доакъара бобаш эшаш ярел кIезигагIа дIаюв вай. Укх шера вайцига дIайийнай 737 эзар гектар, соахкарчул 625 эзар гектар дукхагIа. Из культура дукхагIа дIае еза.

Колхозашеи совхозашеи укх шера дукхагIа дIайийнай доаханна доакъара лаьрхIа шекара свекла. Из культура дIайийнай 2 миллиони 660 эзари гектар. Из соахкарчул 1 миллиони 460 эзари гектар дукхагIа я. Нагахьа санна цу кхаш тIара кхыметтел 150 центнер йоаккхе а хетаргахьа 40 миллион тонн из маьхера доакъар хургда хьакхарчаштеи кхыча хьайбаштеи.

ХIанз керттерадар — хьажкIашта, шекара свеклана, кхыча культурашта гIулакх делга дика вIаштIехьдаккхар да, уж дика хьувкъа а яь ханнахьа чуэцаргйолаш. Нагахьа санна дIа-юха кхухьа средстваш кхоачам боацаш хуле, кийчо е еза хьажкIех кхашка силос йолларгйолаш. Бакъда, из деча хана цхьадола сов зенаш-м хувргда, хIаьта вайна могаргда ханнахьа а ца йойташ а хьажкIаш чуэца а цунах силос йолла а. ТIаккха цунах хинна зе доакъара дукхалца а дикалца а юхаметтоаттаргда.

Миштад хьайбай продукташ яхара а кийчъяра а гIулакх? Укх шера дIаяхача хана дулхи шуреи кийчъелга дикка лакхденнад соахкарчунца нийсдича. 1962 шера 20 июне вай мехка кийчдаьд соахкарчул дукхагIа: хьайбаш—313 эзар тонн; шура — 831 эзар тонн; фуаш 689 миллион; тха — 12 эзар тонн.

Соахкарчунца нийсдича хьайбаш кийчделга лакхдаьд укх республикашка: Российски Федераце — 19 процент, Украински ССР — 27 процент, Молдавски ССР — 103 процент, Киргизски ССР — 49 процент. Бакъда из дегIадар хIанз а кхоачамболаш лархIа йиш яц. Дукха болх бе беза дулхи шуреи яккхара а кийчъяра а декхар кхоачашдара.

1961 шераца нийсдича колхозашкеи совхозашкеи 1-ча июне дукхагIа хиннад хьайбаш: доахан — 5 миллиони 600 эзари бежан, царех детта доахан 1 миллиони 918 эзари етт а болаш; хьакхарч — 4 миллиони 370 эзари, жа — 2 миллиони 218 эзари.

Цунца цхьана ала дезаш да цхьайолча республикашка соахка цу ханаца нийсдича хьайбаш кIезигденна хилар.

Ялата культурай гIулакх укх шера мишта хургда ала хIанз а хала да. ДIайийнача хIамай хьал хIанз укх сахьате во дац. Ала йиш йолаш да укх шера ялат соахкарчул дикагIа хьувкъаргда аьнна, бакъда, нагахьа санна из кхачача а чуэцача а хана къаьстта во ханаш ца отте. РСФСР къулбехьа ялат мишта хьийкъад хIанзехьа а ховш да. Ялат чуэцаш латт Кубане, Ставрополье, Ростовски областа дукkхача районашка. Укхаза дукха ялат доаккх. Аз «Правда» тIара дийшад «Кубань» яхача совхозе, цун директора — нов. Максимова соахка вай критика яьяр, гектара тIара 33 центнер горох йоаккх. Совхозо баьцашта меттел 500 гектар горох дIайийнаяр. Гой дIалархIа оаша, мел йоаккхаргьяр цар гектара тIара буц, мел йоаккх горох. Совхозо йоаккхаргья 33 центнер горох, цул совгIа ший дикалга диллача цонаш тIара хьакхача аьлал эшашагIа доацаш ча а доаккхаргда. Поволжьерча областаша а дика хьокхамаш далар «кхерам ба». Аз дIадувцаргдац уж, уж чIоаггIа салоIам беш дале а, хIана аьлча волжанаша йоалаяй цIаккха а хьалха цIи йоаккхаш ца хинна цифраш. Уралеи СибарегIеи дIайийна хIамаш дика дегIайоагIа

Тахан кинотеатрашка

Челюскинций цIерахча кинотеатре.

Йоккха зал — **«Увольнение на берег».** Долалу: 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10. ЗIамига зал № 1 — **«Малхо хиш къегадеча».** Долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30, 10.30. ЗIамига зал № 2 — **«Увольнение на берег».** Долалу: 9, 11, 1, 3, 5, 7, 9. ЗIамига зал № 3 — **«Сакъердаме истореш».** Долалу: 9.30, 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 8.15.

«Родина» яхача кинотеатре.

«Увольнение на берег». Долалу: 9, 1.30, 3.15, 5, 9.15. **«Башха-дика ворхI».** Долалу: 10.15, 6.45.

Город Грозне, Чернышевски улицагIа, 24 яхаш йолча гражданка **Ахильгова** Бейсара Азас суде деннад гражданинагара **Исаев** Исай Махьмадагара ше хьаяларах дола дош.

Дош дувцаргда НохчГIалгIай АССР Лакхехьарча суде.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦIеча фронтовикий улица, 15. **Телефонаш:** редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48, партийни вахареи, экономикаи, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-30-91;

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48, отделов партийной жизни, экономики и писем — 2-25-72; корректорской — 2-30-91.

1918 шерарча 11-ча августа цIерах йола типографи, г. Грозный, Революце проспект, 30/3.

Типография имени 11 августа 1918 года, г. Грозный, проспект Революции 30/3.

СФ03120. Заказ № 3614